

PREVOD

GEORG VILHELM FRIDRIH HEGEL

METAFIZIKA¹

Logika prestaje tamo, gde prestaje odnos, a njegovi elementi se osamostaljuju kao za sebe bivstvujući; utoliko što spoznaja, kao refleksija u sebi samoj postaje svoj prvi momenat, kao za sebe bivstvujuća pasivnost izvan spoznaje, kao drugi momenat, koji svoju refleksiju razvija u samom sebi i postaje drugo sebe samog, kao ono, što je odnos prema nečemu drugom. Kao ono što se odnosi na sebe, ta diferentna spoznaja stavlja to drugo sopstvo kao drugo sopstvo, ono za nas više nije drugo, već za sebe, ili ono negira sebe; jer jedinstvo refleksije je ono što u momentima spoznaje ostaje sebi jednako, a njegov drugobitak (*Anderssein*) je za njega samog, ono je svoj momenat, ono je samo sebi ideelno. Za nas je taj njen predmet celokupna spoznaja; za nju, kao formalnu spoznaju, to je ono negirano u predmetu, ono drugo. Drugobitak ima samo negativno značenje sebe samog; predmet je određen samo kao to drugo, i sam je u njemu samo negiran. Metafizika je po sebi ta forma spoznaje, ono negativno za spoznaju. Njen tok ili spoznaja koja iz svoje drugosti dolazi do sebe same, spoznaja što postaje spoznaja, jeste da to indiferentno drugo postane diferentno u odnosu na isto i da se određuje samo kao negacija istog, pri čemu spoznaja kao ono što je jedino pozitivno, postaje pravi Po sebi.

Kao opštost za koju je drugost spoznaja se najpre jednostavno odnosi prema tom drugom, ona je indiferentni prostor tog drugog, a kao refleksija u sebe samu, njeno kretanje jesto ono, što je u njoj prosti odnos, to drugo se kreće, dolazi i iščezava; u prostoru spoznaje stavljeno je drugo, a ono se ponovo vraća u sebe, tako da se to drugo ukida. Kao ono diferentno, spoznaja je ujedno protiv tog dolazećeg i iščezavajućeg, ona je i sama taj negativni odnos; utoliko drugi jeste Po sebi, kao suštinski, tako da je diferentni odnos spoznaje samo površan, protiv čega ona nastoji, a njegovo kretanje je još uvek za njega samog. Oni su samo dva pasivna, dva za sebe bivstvujuća, dva kretanja za sebe same, koja su isto tako ravnodušno suprotstavljena. Ali, kao kretanja, ona su neposredno u čistoj indiferenciji, u Jednoj opštosti, u Jednom prostoru, a ona se neposredno određuje kao negativno jedinstvo, kao beskonačnost, utoliko što je ona jedinstvo tih kretanja koja su i sama diferentna u odnosu jedno prema drugom, a ona je suština svoje indiferencije, svoja apsolutna indiferencija, ili beskonačnost, budući da negativna refleksija dolazi i iščezava, a to istinski linearno kretanje se odnosi na pasivnost jednakog bitka; a isto tako na spoznaju kao ono, što to linearno kretanje zakrivljuje u krug. Nužnost je određena putem te spoznaje, tako da se linearno postajanje drugim mora u

¹ Naslov izvornika: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Jenaer Sistemwürfe II*, Hrsg. Rolf-Peter Horstmann/Johann Heinrich Trede, Hamburg 1971 (S. 126-179)

sebi reflektovati, ili će njen odnos prema sebi postati isti; i utoliko. Spoznaja tako čini da iščezne ono prvo kretanje, poput njenog zatvorenog, pasivnog odnosa prema samoj sebi, koji pada zajedno sa kružnim kretanjem, tako da je sve u sebi zatvoreno. To pasivno Po sebi samo je negativno, spoznaja je apsolutno negativno jedinstvo kretanja i ukida drugo; ona je apsolutni Ja; spoznaja kao negativno Jedno; ona je ujedno i druga potencija i prvi momenat.

Spoznaja, u kojoj se ukida diferentan odnos logike, izdvaja momente ideje iz dijalektičkog napredovanja i ukidanja, određujući ih kao indiferentne, ili za sebe bivstvjuće i negirajući njihovo sebe-ukidanje: oni su momenti spoznaje, i kao takvi suštinski su za same sebe, pošto su ranije bili indiferentno uopšte, što znači da su bili ravnodušni prema tome da li su diferentni ili indiferentni; ; utoliko je sama spoznaja, ta negacija samog sebe, ili onaj bitak za sebe drugog, ono što je inače kao diferentno i kao ideelno, momenat, stavljeno Drugo. Kao dijalektika, ili idealizam, spoznaja, kao prelazjenje u metafiziku jeste ukidanje same logike.

Momente svoje refleksije ona najpre određuje kao bivstvjuće po sebi samima, ali ne kao potencijalno iščezavajuće, već kao ostajuće, što čini da ti momenti postanu apsolutna *načela*.

I

SPOZNAJA KAO SISTEM NAČELA

Kao refleksija koja je postala jednostavna, spoznaja je u suprotstavljanju sebi ostajuća jednakost sebi; opštost koja sebe negativno stavlja kao opštost i za sebe je opštost; opštost logike bila je nepolemična; kao takva, u kojoj je ideelno stavljeno tako, da je ponovo otrgnuto ono postajanje ukinutim i to je stavljeno isključivo kao ono ukinuto. Iščezavanje i dolaženje u spoznaji naprosto je samo relativno, odnos prema nečemu; tom negativom jedinstvu je ukinuto drugo, po sebi je ono za samog sebe. Kao trajan, sadržaj spoznaje nije ništa drugo nego opšta određenost koja izražava momente same spoznaje kao ono neukinuto, apsolutni bitak i suštinu svih stvari. Spoznavanje, kao sebi samom jednako reflektovanje, reflektuje celokupnu logiku, njeno napredovanje u sebi, stavljajući ga jednakim sebi i ukidajući drugost momenata. Ono logiku stavlja kao sistem apsolutnog bitka za sebe, tako da se ono suprotstavljeno sastoji od diferentnog, koje je samo različito i počiva ravnodušno jedno pored drugog. Do sada je ono bilo momenat našeg načina posmatranja, rezultat, čiju opštu određenost najpre treba prihvatiti kao nešto pozitivno, pa ga onda ukinuti. Uzeti ono pozitivno važi kao jedna strana, čime još ništa nije odlučeno o određenosti. Načelno, ono je bila misao koja nama pripada. To pozitivno je u spoznaji stavljeno za sebe, a određenost je odsečena od obe svoje strane, unatrag, od onoga iz čega je rezultirala i unapred, od drugog ka kojem prelazi. Po sebi spoznaje ono pojedninačno ima kao ukinuto; supstancijalnost je propala u opštosti, u njemu, ili u svom bivanju, ukinuta je putem razdeobe kroz subjekt, negativno jedinstvo. Određenosti, u kojima se bitak za sebe razdeljuje, stavljene su kao suštinski izuzete od ukidanja i kao spoznate, bivajući momenti sebe samog utoliko, što su ovo neukidivo opšte.

Pozitivna strana dosadašnjeg nije samo bitak stavljen u mišljenju, već je ona time, da je taj bitak stavljen u mišljenju ujedno i sadržaj, ili sama određenost, opšte, a logika počinje sa jedinstvom, kao sa onim, što je samom sebi jednako. U tome ona sebe ne opravdava, što se ovde najpre desilo utoliko, što Po sebi sebe stavlja kao jednakost sebe samog, u čemu su svi momenti izbrisani i što potiče od tog brisanja. Svako započinjuće jedinstvo je rezultat, ali to, da je ono rezultat, nije izgovoreno njemu; ono je subjektivni rezultat, za koji se može naslutiti da mu mnogo toga mora prethoditi, da bi se sa njim započelo. Tek ovde, u apsolutnom povratku sebi ono jeste kao taj rezultat. Inače ono nije stavljeno kao rezultat, već bi bilo samovoljan početak koji pred sebe ima apsolutno mnoštvo, ono slučajno prvo. Ono se ovde dokazuje kao apsolutizovano; ili kao takvo, nakon čega sledi samoostvarivanje, suprotstavljajući se u stvari apsolutnom mnoštvu, ili, kao odnos, apsolutnom mnoštvu odnosa. Ono se održava vraćajući se samom sebi, ali se vraća tako, da je poništena mogućnost mnoštva i drugosti; ono je Po sebi na taj način, da je ukinuto kao spoznaja, kao to kretanje i refleksija. Napredovanje od tog jedinstva bio je bitak bilosti koja nije spoznata, ili ono, što je mogućnost drugog, bio je kretanje refleksije koja sebe ukida, dopuštajući momente samo kao različite, u svojoj određenosti za sebe bivstvjuće momente i to po sebi, u smislu, da ih ima u spoznaji, ali kao ono, što je izdignuto nad ukidanjem. Prema svojoj formi, oni su do sada bili upravo takva opštost, spoznata polazeći od apsolutno jednostavnog, a njihova forma bila je spoznaja kao ukinuti bitak mnoštva, premda su imali određen sadržaj. Primera radi, uzroci su određeni, ali nisu toliko opšti, poput životinje ili roda, već su opštost spoznaje, u kojoj je celokupna određenost izbrisana, koju oni imaju u suprotnostima, kao rezultat, nužnost, tj. održavaju ih samo u tom kruženju. Njihova dosadašnja forma, kao spoznata, jeste sada suštinska, a sebi je jednaka i za sebe je bivstvjuća tako, da je izbrisana spoznaja, kao refleksija što se kreće iz sebe. Ti momenti su ono Po sebi spoznaje, oni su spoznaja sama, i za nju su suštinski.

Jedinstvo ili samojednakost ide zajedno sa brisanjem sve različitosti i to tako, da je pored nje drugo, Po sebi, ono je kao ovo određeno, izvan kojeg je drugo, a u svom odnosu prema drugom je ravnodušno prema njemu i ostaje neodređeno. Njemu suprotstavljeno mnoštvo time je upravo za sebe, neizbrisano; kao suprotstavljeno za sebe, ono je u sebi samom suprotstavljeno i istrajava kao to + ili -. Ne postoji treće u čemu bi se ono ukinulo. Konačno, ono je tako odnos te dve strane, treće je po sebi, a to određeno je samo kao odnos prema sebi drugom i bivstvuje u tom odnosu.

A / STAV IDENTITETA ILI PROTIVREČNOSTI

Ono sebi jednako ravnodušno je spram svake određenosti: $A=A$; to A znači šta god želi; ono je stavljeno u toj samojednakosti; ali tako, da nije aficirano određenošću, i da je drugobitak određenosti u potpunosti izbrisalo, ona je sada za sebe samu. Kao kvaliteta, a takođe i kao opštost, kao subjekt, određenost je stavljena za sebe u formi bitka, ali tako, da je njena suština da bude određena, i da njoj time ne treba da bude oduzeto postojanje drugačijim uopšte, već samo jedan određeni drugobitak, ali upravo time se ona ne može spasti od ukidanja, jer načelno podleže tom ukidanju. naprotiv, ovde je stavlje-

na apsolutna samojednakost, negacija refleksije uopšte, prelaz u drugo. Nije određenost A po sebi, već samo to, da je ona sebi jednaka jeste po sebi. Ona je izuzeta od drugobitka samo time, da se u stvari briše kao ta određenost i sasvim je ideelna ili, stavljena je kao spoznata. Ona je sebi jednaka, tako da je $A=A$, zapravo različitost, jer izražava dva A, ali tako da različitost, ta drugost nije neposredna. Oba A ne treba samo da budu jednaki; to nije $A=B$; gde B takođe treba da bude i A. Reč je o $A=A$, isto A je na obe strane, oni nisu nejednaki posredstvom mesta, kao u sudu; samo putem desno i levo, gde su napisani, ili putem ranije i kasnije, kada bivaju izgovoreni – što su različitosti koje neposredno otpadaju time, što se ne može reći koje je levo a koje desno itd; nije tako, kao da je jedno desno a drugo levo; svako je jedno i drugo.

Samojednakost je ovde postala stav, i to onaj, koji po sebi izražava apsolutnu jednakost. Taj stav se u potpunosti prikazuje kao ono u sebi reflektovano, ali tako, da je refleksiju proizveo sam u sebi. Njegov privid je suprotstavljenost, ali i ona je, u stvari, sasvim ukinuti čist privid.

Taj stav jednakosti, stavljene, po sebi bivstvjuće jednakosti, izuzet je od dijalektike i ne može biti ukinut utoliko, što je čitavo ukidanje, celokupan odnos prema drugom i sam u potpunosti ukinut; određenost A, u kojoj se on izražava, naprosto je ravnodušna, a ono materijalno je stavljeno čisto u svrhu izražavanja. Ali ta nužnost, da se izrazi privid suprotstavljanja u dovršenju refleksije u sebi samom, da se, iako je ravnodušna prema sebi, prihvati bilo koja određenost, upravo zbog toga ne treba posmatrati kao ukinutu, pošto se u njoj izražava nebitak-po sebi te samojednakosti. Suprotstavljanje je u potpunosti ukinuto, a određenost baš stoga nije stavljena kao po sebi. A ona je u stvari ono, što u formi samojednakosti biva stavljeno kao bivstvjuće po sebi. $A=A$; apstrahujemo li od A, onda je celokupan stav ukinut, ako ga pak stavimo, onda je o njemu predicičirano kao jednoj određenosti samojednakosti, što se neporedno razrešava u ništa. Drvo je drvo, to je ništa spoznaje drveta. Celokupna određenost nije u sebi reflektovana, već upravo suprotno, a ipak je ono stavljeno kao takvo; ono što naprosto nije po sebi bivstvjuće stavljeno je kao po sebi bivstvjuće. Ta protivrečnost, da stav identiteta ukida samog sebe, oseća se i izražava se tako, da sa jednim takvim stavom bač ništa nije rečeno. Drvo jeste –, očekuje se da će biti rečeno nešto o njemu, nešto što ga izražava kao ono, što se održava u svojoj određenosti, u određenosti predikata što ostaju sebi jednaki; ali, drvo je drvo ne izražava njegovo po sebi, utoliko, što ga ne prikazuje kao ono što je reflektovano u sebi; za to bi bio neophodan izraz njegove suprotstavljenosti, u koju je prešao i iz koje se rezimira. Ono se prikazuje na osnovu suprotstavljenosti i to tako, da je, sebe reflektujući, stavljen po njoj. Stav $A=A$ razlaže se u dva stava, utoliko, što su njegove dve strane međusobno ravnodušne i sasvim strane jedna drugoj, a time i slučajne. Samojednakost je toliko slučajna određenost, jer da bi se ona imala, mora se od nje apstrahovati; isto tako, oba se u stvari odnose jedno naspram drugog, ali tako, da kada je stavljeno jedno, onda ono ukida ono drugo. Čak i kada bi samojednakost i određenost bili sjedinjeni, oni to nisu tako, da jedno supsumira drugo, i da bi ga moglo učiniti ideelnim, već naprotiv, ono je potpuno ravnodušno spram samojednakosti. Ono je na taj način samo odnos apsolutnog mnoštva kao lišenost odnosa, kao ono što je stavljeno da bivstvuje za sebe: ali ono u stvari mora biti odnos, i to odnos jednog posredstvom drugog.

B / NAČELO ISKLJUČENJA TREĆEG

Stavljeno za sebe, mnoštvo, poput samojednakog i određenosti, nije suprotstavljeno nečemu trećem i ne odnosi se na njega, nego na sebe samog, jedno drugom je naprosto suprotno, pa time i u vezi; jedno nije ono što je drugo, inače oni ne bi imali nikakvo određenje. Kao u sebi reflektovano, ili kao u sebi bivstvujuće, mnoštvo je stavljeno isključivo kao ono što mu je suprotstavljeno, kao jedinstvo, u kojem ono postaje ideelno, ali ne kao ono što je suprotstavljeno mnoštvu, već kao jedno mnoštvo koje je ukinuto i time nije suprotstavljeno; ono dakle isključuje to treće, svoje postajanje ukinutim.

Kao spoznato, u sebi reflektovano, moštvo prestaje sa ravnodušnošću prema tome da izvan njega ima i različitog, te započinje da uspostavlja odnos sa drugim, i ima ga po samom sebi; nije reč o drugom uopšte, već o drugom po samom sebi, koje je tako određeno samo putem suprotstavljenog. Kao takvo, mnoštvo nije jednako sebi, tako je ono nasuprot jedinstvu i baš zato nije različito od njega, jer je ono ta samojednakost. Naprotiv, ovde mnoštvo nije mnoštvo uopšte, samojednakost, već onakvo kakvo je po sebi samom, izvan te jednakosti, jedno u sebi reflektovano. Mnoštvo, kakvo je po sebi, naprosto nije ravnodušna određenost, pored koje su i druge određenosti. Tako je mnoštvo do sada razmatrano samo u vezi sa onim čemu je suprotstavljeno; što se upravo može pojaviti isto tako slučajno, kao početak sa jedinstvom. Ali kako ono sebi da dokaže da Po sebi, da bitak reflektovan u sebe jeste izbrisana razlika, ili jedinstvo, a da filozofija razmatra ono Po sebi, ili apsolut, tako da je ojn neposredno Po sebi, jedinstvo, kao ono što je njoj prvo. Tako neposredno ulazi i mnoštvo, putem suprotstavljanja jedinstvu; ipak, kao mnoštvo ono je ravnodušno prema tome, da li su mnoštva ravnodušna u odnosu jedno prema drugom, ili su samo u međusobnom odnosu. Svako ravnodušno mnoštvo stavlja se u odnos spram jedinstva i kao jedno sa njim, kao sebe ukudajuće, a taj odnos pokazuje se kao razmatranje koje je strano mnoštvu. Ovde je stavljeno, da je mnoštvo, u stvari, po sebi samo kada je suprotstavljeno, samo kada je u odnosu prema drugom. A ta razlika je ono, ka čemu se nefilozofsko mišljenje najpre uzdiže iz neposrednog opažanja i kada mora istupiti iz ravnodušnosti mnoštva, tako da mnoštvo bude po sebi samom, tj. naprosto samo u odnosu spram suprotstavljenog.

Te suprotstavljenosti su sada jedinstvo i samo mnoštvo; najpre se mnoštvo pojavljuje kao suprotstavljeno jedinstvu, a upravo time je samo jedinstvo nešto suprotstavljeno, uključeno u mnoštvo, jedno mnoštva, a mnoštvo prestaje da bude ravnodušno jedno time, da su njegova mnoštva *stavljena*, dakle određena tako; da je jedno ne-mnogo, ili jedno, a drugo ne-jedno, mnogo. Tako se mnogo deli u mnoga, tako da je mnoštvo i u mnoštvu, što nije mnoštvo. Tako je mnoštvo po sebi samom.

To mnoštvo, kakvo je po sebi samom, isključuje svako treće, a treće bi bilo jedinstvo obe suprotstavljenosti mnoštva, ali je to jedinstvo samo jedan od svojih momenata. Dakle, njegovo isključivanje trećeg nema smisao da bi još neki drugi bio izvan njega, već da nema drugog izvan njega, te da je on po sebi samom sve drugo, on je po sebi samom drugo sebe samog, a jedinstvo, suprotnost sebe samog kao jednog od svojih momenata. Ono što biva isključeno nije ravnodušnost, stoga što ona ne bi bila ništa isključeno; isključeno je ono njime negirano, ali je upravo time ono stavljeno po sebi samom, a to isključeno, to s njegove strane negirano nije ništa drugo nego samo jedinstvo, jer ono je drugo sebe samog, upravo ono što je isključeno, da bi bilo ono što jeste.

Ono isključeno od mnoštva je upravo ono što nije mnoštvo i ono što mnoštvo odvrća od sebe, da bi bilo mnoštvo. Ono je stoga drugo mnoštva, ali mnoštvo je drugo sebe samog, a time je ono isključeno od sebe.

Stavljajući se na taj način, kako je po sebi samom, kao mnoštvo koje je mnoštvo i kao mnoštvo, ako ono, što se isključuje od sebe, da bi bilo. Ono što ukida sebe samog nije ono samo, već ono kao suprotnost sebe samog. Ono je po sebi samom u stvari ništa sebe samog; ono nije ništa, pošto je ponovo ono samo; kao mnoštvo koje je jedinstvo, ono je poništeno, ali kao mnoštvo koje je samo to mnoštvo, ono jeste ono što jeste, samojednakost. Time ono nije niti ono samo, niti suprotnost sebe samog, to nisu različiti načini posmatranja koji su mu spoljašnji, niti su ravnodušni u odnosu na njega. To nije razlikovanje i ukidanje razlikovanja koje ne bi bilo stavljeno po njemu, već je ono u stvari po njemu samom; apsolutna protivrečnost po njoj samoj, ili beskonačnost, u jednom, ili stavljena kao nedeljivo, sebi jednako jedinstvo. Dakle, ono u stvari nije mnoštvo, kao ili ovo ili ono, mnoštvo koje se deli samo u međusobno suprotstavljene članove, ili apsolutno, neposredno jedinstvo obaju i nešto jednostavno, razoreno u sebi, apsolutni pojam koji je po sebi samom suprotnost određenosti i ukinuta određenost. To *P o s e b i* dakle nije ni prvo, ni drugo načelo, kako se ona izražavaju, već su ta dva načela po sebi treće načelo.

C / STAV RAZLOGA

Naime, ono određeno je naprosto drugo sebe samog, ili jedno sa svojom suprotnošću i to jedinstvo je jedino njegovo po sebi, ili *razlog*, upravo ono u čega se ono vraća i iz čega ono polazi, ono, u čemu se ono ukida i ono što ono jeste, kao samojednaka određenost. Bitak određenosti je njen stavljeni bitak kao samojednak, a u odnosu na njenu refleksiju razlog je polazna tačka. Kao samojednaka određenost, ona postaje vlastita suprotnost i prikazuje se kao ono što jeste, kao mnoštvo i vraća se u sebe, tako da je jedinstvo sebe same i sebi suprotstavljene određenosti. To jedinstvo je njen razlog, a taj razlog je sama ta određenost, kao sebijednaka određenost. Određenost ima razlog, to označava dvostrukost: ona je stavljena u sebe samo kao u jedinstvo nje same i njene suprotnosti, a kao to određeno jedinstvo ima svoj razlog kao ono što se deli u tu određenost i u ono što je njoj suprotstavljeno, ili proizvodi to suprotstavljeno. Njena proizvedenost na osnovu razloga nije ništa drugo, nego da on stupa nasuprot samom sebi i čini sebe jednom svojom stranom, odnosno kao suprotnost staje nasuprot sebi samom. Kao ravnodušna, određenost znači razlog sebe same, ukoliko se pojavljuje u razlici. I ponovo je ona razlog kao to jedinstvo sebe kao diferentno stavljenе i sebe kao onoga naspram čega je ona diferentna, ili suprotnost sebe same, dakle ono, u čemu ona ukida sebe samu.

Time se razlog pokazuje kao sama refleksija spoznaje, kao ono u sebi zatvoreno jednostavno. Spoznaja je na taj način došla do sebe, utoliko, što je došla do razloga; i nalazi se kao to *P o s e b i*. To po sebi bilo je za nas, ona je po sebi istoga, utoliko što je razlog istom.

Spoznaja je bila kružno kretanje povratka u sebe, a tako i ono po sebi. Kao to *P o s e b i* ona ukida sebe samu, kao ono u čemu se stavljeno menja, ona je ono samojedna-

ko u čemu je i drugo, ako ono samojednako što se odnosi samo na sebe; njen sadržaj je po sebi bivstvjuća određenost stavljena prema prvom načelu kao samojednaka; ona je za spoznaju najpre pormalno po sebi, ili stavlja sebe samu, kao svoj prvi moment i to prema određenosti tog prvog momenta, u jednostavnoj formi. Nužnost, da iz svog postalog bitka ona još jednom postane ona sama, pri čemu je sa sobom započela u formi prve potencije, je u tome, da spoznaja kao refleksija sebi postane tačka, utoliko što je kao kretanje periferija. Pozitivna samojednakoost je u svom kretanju ujedno i opšti prostor, ona ona je ujedno i negativno jedinstvo, jednost tačke, u čijem razlikovanju momenata se ona ukida, jedinstvo, kao negativni odnos spram onoga što je u spoznaji ukinuto; ona je svoj momenat, kao i ono što mu je u njegovom kretanju suprotstavljeno, što se naprost na to odnosi, a to jedno je ono, što se pojavljuje kao sadržaj spoznaje; i ono što postaje razlog.

Ta realizacija spoznaje je njeno drugo postajanje; u prvom ona postaje, a u drugom postaje za sebe samu, drugo nego što jeste; sadržaj postaje razlog, postajanje spoznaje unutar nje same, ili njeno postajanje za sebe samu. Ali taj razlog je spoznaja, utoliko što je ono isto za spoznaju, ali i svoj sadržaj, kao negativno jedinstvo. On sam je kao jedno svoje refleksije u samog sebe, ili utoliko što je razlog, ujedno unutar te određenosti. Kao sebijednaka određenost sadržaj postaje drugo sebe, time, što je kao razlog postao totalitet, ali to postajanje drugim je sada potpuno određeno, naime tako što se kružni tok sužava. On zadržava određenost prema onom spoljašnjem čemu je suprotstavljen kao spoznaji, ili, kao ono, u čemu se spoznaja negira, on je po sebi, a kao razlog postaje refleksija u sebe, ali još ostaje po sebi samom, i to kao negirana spoznaja. To drugo spoznaje, spoznaja još uvek nema kao ono priznato sebe samog; razlog *jeste* spoznaja, ali kao spoznato, kao ono, naspram čega je spoznaja još aficirana suprotnostima; ta razlika još nije ukinuta. Ili, ona je ukinuta, ali je još nije spoznaja ukinula.

Valja odrediti kako se po sebi prikazuju razlog ili spoznaja, koji su za nas isto, utoliko što za sebe same jošd uvek nisu jedno, već se stavljaju kao suprotstavljenost u sebi. Ta opterećenost razlikom u kojoj su oni totalna refleksija u sebe same jeste u tome, da su momenti refleksije, koji su jedan za drugi, još uvek jedan izvan drugog, ili su ravnodušni jedan prema drugom. Vraćamo se ka istom određenju, koje je najpre navedeno, s tom razlikom, da su ti momenti u razlogu isto tako ravnodušni, ali da je on sadržaj spoznaje, dakle takva spoznaja, koja ima ravnodušne momente, totalitet formalne spoznaje i momenat formalne spoznaje, i druge momente, upravo taj totalitet u određenosti momenata i to u ravnodušnom međusobnom odnosu. Stavljena kao razlog, razlika jeste za spoznaju i u spoznaji, ali ne samo po njoj, već je stavljena i nužnost, da ona prolazi put refleksije; ona je za sebe, ali ujedno i prvi momenat, određeni sadržaj spoznaje; ne može se zastati na njoj, već je njome naznačen put, ona se mora realizovati. U dosadašnjem napredovanju to je bilo ono, što se prikazuje kao rezultat, ili totalitet jedne sfere, totalitet, a ujedno, putem spoljašnjeg razmatranja što tek treba da usledi, i svoja prva potencija, bilo je neodređeno da li je taj totalitet zapravo i poslednji, dakle onaj, koji sebe ne treba da realizuje tek putem refleksije u sebe. Naprotiv, ovde je razlog, utoliko što je u spoznaji, stavljen kao tačka koja nastaje u svom kretanju, neposredno istrgnut iz svog bitka po sebi i suprotstavlja se samom kretanju, tako da se put ne prikazuje

tek posredstvom hoda, već je unapred već projektovan, i time mu je stavljena nužnost hoda; on je u stvari već nastupio.

Razlog je tako određen kao refleksija u samog sebe, kao sama spoznaja po sebi, a ujedno i kao ono što se odnosi na spoznanju i odgovara momentu nereflektovane logike koji je nazvan odnos bitka, a sada je bivstvujući po sebi i za sebe, u sebi je zatvoren i stavljen je kao izuzet iz dijalektičkog iščezavanja. Put onoga što prolazi u spoznaji, je doduše i sam njegova dijalektika, ali ta strana puta je ono, što još nije stavljeno za njega. Ona najpre nije ništa drugo, nego stavljena kao svoj odnos prema spoznaji, a on je ujedno i kretanje refleksije, a razlog je u tom odnosu kao po samom sebi; tj. stavljen kao ono što sebe pokreće, a ipak i kao ravnodušan spram toga i kao nepromenljiv. Za razliku od njega, odnos bitka stavljen je kao indiferentan, ili, njemu je svakako moguće da se promeni, ali pritom ostaje ravnodušan. Ovde je, naprotiv, taj odnos stavljen kao po sebi bivstvujući i kao takav reflektovan je u samog sebe. Odnos bitka prelazi u mir opštosti; razlog je opštost po sebi, ono negativno jedno, ili supstancije koje su u odnosima, kao ono ideelno što je u njemu sadržano, ali tako da su u svojoj idealnosti supstancije ujedno i za sebe, ili razlog kao svoja idealnost, po sebi, utoliko što je sam razlog svoj prvi momenat, takođe ideelno, ukinut i negiran. Pošto je razlog njihova idealnost, one su stavljene samo po njemu, a ujedno su i za sebe, po njihovom bitku koji je stavljen u razlogu, ali ne samo utoliko što su za razlog. Razlog je njihovo nastajanje i iščezavanje u njemu, on je ravnodušan spram njih, kao i spram svoje vlastite promene, a nastajanje i iščezavanje u njemu je ravnopdušno spram njihovog bitka po sebi, a njihov bitak u razlogu ravnodušan je u odnosu na njihovo vlastito nereflektovano kretanje. A ta određenost ravnodušnosti razloga stavljena je time, da se on sam odnosi na spoznanju i da je u spoznaji; kao ono za sebe bivstvujuće, ili kao ono u čemu se negira reflektujuće kretanje spoznaje, kretanje momenata u njemu se odlikuje međusobnom ravnodušnošću i ravnodušnošću u odnosu na razlog kao njihovo jedinstvo. On je sadržaj spoznaje i to kao njen prvi samojednaki momenat, a njegova određenost jeste ta određenost ravnodušnog bitka, ali ne kao ravnodušnog bitka koji bi takođe mogao postati neravnodušan, koji bi se mogao deliti u sebe samog i u svoju suprotnost, već kao ono što isključuje svoju suprotnost i tako u svojoj određenosti ostaje po sebi.

Razlog, totalitet koji se reflektuje iz momenata spoznaje kao iz svog sadržaja, tako je stavljen kao prva potencija, i uviđa da litreba da bude stavljen po sebi, a budući da je stavljen tako, suprotstavljen je putu na kojem postaje drugačiji i iz tog postajanja drugačijim ponovo postaje drugačiji. Taj put je njegovo ostvarivanje, u kojem će on sebi dati svoj realni totalitet, totalitet, čiji momenti jesu celokupan razlog.

B / METAFIZIKA OBJEKTIVNOSTI

Razlog, onako kako je bio određen, kao po sebi bivstvujući, jeste isto što i spoznaja, utoliko što poseduje jedan sadržaj, ili utoliko što taj sadržaj, u kojem je razlog, spoznaja određuje kao diferentan u odnosu na njega, a tokom određivanja razloga sebe ujedno negira, i dopušta njegov bitak za sebe. Poput spoznaje, i razlog je određen kao samojednakost koja je, doduše, po svojoj suštini negativno jedinstvo, ukida momente ali, isto

tako, i sebe samog kao apsolutna refleksija. U određivanju momenata, ili u njihovom ideelnom bitku, oni su ujedno stavljeni i kao bivstvujući za sebe, dakle kao sinteza čiji momenti su za sebe apsolutno razdvojeni, oni su refleksija, i to kao negirana, sinteza, koja je ravnodušni jedno-bitak uzajamnog delovanja, jedno što je jednako delatno kao i drugo, a isto tako i pasivno, određenost, u formi određenog pojma.

Taj razlog ili spoznaja jeste ono što je nazvano *duša*.

I DUŠA

Budući da je razlog dovoljno razmatran, a duša je takođe prvi momenat svoje realizacije, time je i o njoj rečeno isto toliko. Indiferencija duše, ili njeno jedinstvo, spoznato je kao apsolutno jedinstvo, time što je ona refleksija u sebe samu. Ona je određena kao takva, a isto tako je apsolutan i ukinuti bitak određenosti njenog bitka. Njen određeni bitak ili to, da je ona stavljena kao ukinuto, jeste za nju samu, jer ona je to samo utoliko što sebi samoj kao razlogu u svojoj jednostavnosti prefleksije postaje upravo određenost te jednostavnosti i njen prvi momenat, ovim za nju kao njeno po sebi postaje sadržaj koji bivstvuje izvan nje. Time, da taj sadržaj postaje prvi momenat postajućeg razloga, ali totaliteta momenata kao apsolutne refleksije, sadržaj je diferentan spram njega, i negativno se na njega odnosi, ukidajući ga. Kao to diferentno, razlog prvog jedinstva koje se, u svom odnosu zapravo sebi suprotstavlja, jeste samo u tom suprotstavljanju i njime je određen. To suprotstavljanje se pojavljuje kao pasivno, kao ono na šta utiče taj prvi momenat. Ono je i određenost, a isto tako je i putem svoje suprotstavljenosti, putem negativnog jedinstva, ono je stavljeno njime. Određenost i suprotstavljanje određuju se međusobno, a ono sintetičko treće, u kojem je sadržaj spoznaje, ali čiji faktori su stavljeni za sebe jedan izvan drugog, svaki je po sebi bivstvujući kao negiran u drugom; tako da je sinteza jedino u duši. Jedino pošto je taj negativni, ili sintetički odnos, kao sadržaj spoznaje, izvorno stavljen kao nezavisan jedan od drugog, a duša je u tom nepotpunom odnosu u momentu diferencije, ona se mora reflektovati u sebi i ukinuti taj odnos, a u tom povratku sebi duša sebe mora staviti kao jednostavnu i ravnodušnu. Duša tako ukida svoj sadržaj kao svoj odnos spram njega. Utoliko što je ona samo razlog te negacije, ali kao sam razlog, uopšte jedno suprotstavljanje i ima određenost na sebi, u odnosu na koju je ravnodušna, tako je njena apsolutna refleksija u sebe povratak ravnodušnosti određenog bitka, prema drugom je isto tako kao i po sebi samoj. Refleksija je razdvojenost sadržaja ili odvanjanje njegovih dvaju strana; a kao to razvijeno duša je jednako postala i jedno određeno, naime ravnodušnost, tako da je u sebi reflektovana putem drugog, a iščezavanje sadržaja je slobodno, od duše nezavisno kretanje nje same.

Kao to sebe isključujuće, duša je u svoj isključivanju semojednako negativno jedno u supstanciji, koja nije puka diferencija akcidenca, koje bi u njoj bile samo stavljene u međusobnom odnosu, tako da u stavljenom bitku vlastite mogućnosti imaju izvan sebe, već je njihova mogućnost stavljena po njima samima, ili one su stavljene kao ideelne, ukinute; a supstancija je štaviše subjekt, u kojem određenost nije kao stvarna, već kao posebna, tj. izuzet je njen odnos spram onoga što joj je suprotstavljeno. Ali taj sam su-

bjekt nije opštost, samojednakost uopšte, već ono što se prikazuje kao takvo, kao ono što diferencira bivajući svoja samojednakost, i iz toga je sebe opozivajuće i opozvano, ili sebe reflektujuće, imajući određenost po sebi samo kao ravnodušnost spram drugog, tako da njena promena preostaje kao akcidenција, a u toj promeni ona ipak zadržava karakter nečeg ravnodušnog. Duša je dakle jednost supstancijalnosti i subjektivnosti; niti istinska supstancija, niti istinski subjekt, ono prvo nije zbog ravnodušnosti akcidenција, a ono drugo zbog diferencije, promene određenosti. Te akcidencije su putem njene ravnodušnosti, a neodređeni bitak subjekta je putem nje, pa čak su i supstancije u svojoj promeni ujedno i za sebe idealizujuće, a takođe i sintetičke u odnosu na subjekt. Duša je celokupan krug i njegovo periferno kretanje, koji se spram nje ujedno odnosi i kao središte, ali se i kao prava linija proteže u neodređeno, upravo zato je duša središte, jer je ono periferno njoj suprotstavljeno i za sebe.

Kao ono u sebi reflektujuće, duša sebe ispostavlja kao svoj prvi momenat i postaje vlastiti sadržaj tog momenta, ona je razlog tog sadržaja, ili sebe same kao jednog momenta; drugi momenat, koji je suprotstavljen prvom, je upravo sam razlog, diferentan sebi samom, i odnosi se kao svoj prvi momenat, a refleksija u sebe jeste ukidanje duše kao njenog sadržaja, nje kao pasivne i nje kao spram toga diferentne. To ukidanje je ustrojeno tako, da pasivno prestaje da bude određeno putem diferentne duše i ponovo postaje po sebi. Obe, i duša kao diferentna duša, i kao svoj sadržaj, ponovo padaju Po sebi jedna izvan druge, kao razdvojene, za sebe bivstvujuće. Doduše, bile one i kao razlog, dakle jedno te isto što je i spoznaja, onda je ipak stavljeno ovo ili ono nasuprot jedno drugom, a duša ima tu određenost za sebe. Njena refleksija u sebe je stoga ono formalno, da je ona duša samo kao svoj sadržaj ili kao forma prvog momenta i ukida se kao svoje diferentno jedinstvo. Ali nije kao razlogu, ili kao razlog, spoznaji suprotstavljena ta izvorna određenost koju ona poseduje, kao spoznaja, nego se refleksija događa unutar te određenosti, a dovršena refleksija duše, ili njen postali totalitet, je i sam samo razdvojenost, protiv drugog Po sebi, ili negacija nje same, i pozicija koja je od toga odvojena. Njen totalitet je samo formalna opozvanost određenosti u sebi, tako da ravnodušnost, koja je njena forma, zadržava jedan sadržaj, koji je određeni sadržaj. Ravnodušnost je samo ono što je njoj zajedničko sa drugim, a to čisto Po sebi je podeljeno u različito, koje u kretanju refleksije svoje jedinstvo poseduje samo u sredini, kao sintetičko; i to samo u drugom momentu, diferentnoj duši, a ne u totalitetu.

Ta određenost leži u suštini duše i u tome da je jedna određenost, neposredno leži i zahtev da se ona ukine. Taj zahtev iskazuje se i u pokušajima da se tvrdi i dokaže besmrtnost duše. Tu određenost valja ukinuti jedino utoliko što su spoznaja ili razlog stavljani pod tu određenost, tako da je jedno suprotstavljeno drugom ili utoliko, što je ona ukinuta kao duša.

Kao ravnodušno, koje pored sebe ima drugo ravnodušno Po sebi, ili kao u kretanju refleksije koja je u svom određivanju i sama određena, duša je neposredno i mnoštvo po sebi bivstvujućih, samoreflektujućih, koje se na površen način odnose jedne prema drugima i lanac su sinteza. Njihov Po sebi nije ono što se pojavljuje jer njihov bitak, u međusobnoj ravnodušnosti, neposredno postaje njihovo međusobno postajanje određenim, utoliko što jedna postaje sadržaj druge. Za sebe je svaka jedna negirana spoznaja, ali upravo u tome i nešto određeno. Što se spram drugog odnosi kao spram svoje spo-

znaje, ili kao pasivno, što je kao pasivnost neposredno i prvi momenat reflektovanja. Duša je, u stvari, putem svoje određenosti, utoliko što je za sebe samo taj pasivni momenat, a niti kao u sebi reflektovano, ili kao to pasivno, niti kao diferentno u odnosu na takvo pasivno, apsolutno Po sebi, i u stvari je stavljena kao višestruko reflektovanje u sebi samoj, kao samojednaki, prvi momenat drugog, ili kao sebe pokrećuće i spram sebe diferentno.

B / SVET

Duša pretpostavlja svet i sebe samu kao u svetu; jer njena određenost nije druga nego to, da je ona u svom izvornom bitku po sebi itso tako i momenat druge duše, kao što je ponovo i druga duša njen vlastiti momenat. Svet ne bi bio ništa drugo, nego u potpunom miru stopljeno uzajamno delovanje sintetičkog niza, ali se on time drži i jedan izvan drugog i u kretanju, tako da ono što se odnosi jedno spram drugog nije samo u tom odnosu spram drugog, već je uistinu u odnošenju na sebe samog, utoliko što se iz drugih vraća sebi samom, i u svojoj nužnosti je slobodno. Jer sloboda duše je ono što one spoznaju ili čega su razlog, utoliko što je momenat u njima nešto drugo nego što su one same, one su nužne, ali je taj njihov odnos prema momentalnom u njihovoj idealnosti, pa one ukidaju tu svoju diferenciju, slobodne su za sebe, pa se razdvajaju ravnodušno jedna izvan druge. Ali ta je sloboda, kao što je pokazano kod duše, formalna, jer se svodi samo na ukidanje formalne suprotnosti u kojoj duša ostaje upravo taj izvorni bitak određenosti, koji je momenat drugog utoliko što je za sebe samog, dakle i sam je određen u svojoj slobodi. Ali ta formalna sloboda je ono, što izoluje sebe, ili je kao jedno suprotstavljenog, a ne kao opšte uzajamnog delovanja u kojem ništa što stoji u uzajamnom delovanju nije bivstvujuće za sebe. Ta sloboda je stavljena kao izdvojena od određenosti, a u mnoštvu ona u stvari drži jedno izvan drugog, utoliko što ona u odnosu, ili jedinstvu sa drugim u stvari nije u odnosu, već se povlači iz njega.

Istovremeni bitak slobode i nužnosti nije privid, koji bi morao da zadrži svoje zadovoljenje tek putem ukidanja jednog ili drugog; isto tako, oni ne idu ravnodušno jedan pored drugog, niti su različita stanovišta jedne te iste stvari, pa bi upravo zbog toga bili drugačiji od nje, i rtavnodušno spoljašnji u odnosu na nju; istovremeni bitak slobode i nužnosti je nužni momenat u realizaciji spoznaje. Sloboda ne može biti ukinuta, jer bi to neposredno ukinulo celokupno kretanje i sve suprotnosti, koje su jedino putem nje. Ne može biti ukinuta ni nužnost, jer ona biva ukinuta slobodom, da bi je uopšte bilo. Sloboda i nužnost nisu metež dva sistema koja se međusobno ne dodiruju. Za njih se ne može reći ono što se misli o prostoru i vremenu, da bi, lišeni odnosa, ujedno bili tako, da se ni za jedno ne bi moglo reći da jeste tu, a da drugo nije, te da u svom jedno-bitku apsolutno ne bi imalo uticaja na ono drugo. Naprotiv sloboda je momenat nužnosti, i obrnuto. Sloboda je ono samodnosno pasivno, a upravo u tome momenat prema drugom, a taj odnos je njena nužnost, koja neposredno, kao refleksija u sebi prelazi u slobodu, u odnos sa sobom. Sloboda i nužnost su momenti jedne iste celine, ali ne kao načini posmatranja, od kojih bi se moglo apstrahovati.

Utoliko što je malopre u razlogu, ili u spoznaji, bilo jedno ono što se, postavši sadržina, sada diferentno odnosi jedno prema drugom, kao prema nečemu od čega je određeno, i to uzajamno određeno; ali taj sadržaj iščezava, utoliko što se vraća sebi i time sebi iznova postaje sadržaj; ono je sada stavljeno tako, da je taj sadržaj, to Po sebi u stvari samo ono u sebi reflektovano i sebe reflektujuće; i stoga je bilo stavljeno tako, da se samoodnosi kao da se samo duša protivi tome, budući da sama duša stupa u liniji onoga što se tako ponaša. Ali duša nije u naročitom stavu prema onome sa čime je u vezi, već je to Drugo isto tako u sebi reflektujuće Po sebi, koje svoju određenost i samo određuje putem drugog, time ga ukida i stavlja ga ideelno; ili upravo tako je predstavljajuća monada, poput duše. Kao sebe u sebi reflektujuće, u određenosti putem drugog ona sebe zadržava indiferentno i totalitet je koji bivstvuje za sebe i za koji je drugo nešto negirano u njemu, a razlika može biti samo ona veće i neznatnije slobode posredstvom koje monada ostaje višestruko ravnodušna. Jer razlika, koja je po njoj samoj, jeste ta promena formi, u kojoj je ona sadržaj, ono pasivno, i u kojoj je ona diferentno jedinstvo. Njeno iščezavanje u delatnom lancu, koji na svim tačkama prodire ka svim stranama čini da se ona pojavi kao nešto više od zamotanog, neisključenog pasivnog, na malom prostranstvu, u ograničenoj sferi i u odnosu na neznatnije od diferentnog. Budući da je svaka po sebi i u sebe reflektovana, te da se izdvaja od druge, takođe je i to isključivanje stavljeno po njoj, a kao apsolutno određeni, stepenasti prelaz beskonačno je podeljena u sebi. Kao apsolutno određeno, negativno jedno, ona je *O v o*. Ali ta pojedinačnost propada u svom vlastitom totalitetu. Naime duša, ili monada uopšte, u svetskom procesu ujedno poprima i drugo značenje, ili suprotnost slobode i nužnosti. Ona se malopre prikazivala kao momenat jednog te istog, a sada se to ulančavanje monada mora deliti na drugi način.

Proces sveta prikazuje se naime kao da je jednom pasivan sadržaj u odnosu na drugo, a drugi put kao da je i sam delatan u odnosu na drugi pasivan sadržaj. On se iz svoje razlike vraća u sebe, tako da je i sam u formi samoodnosa. Ono što na taj način dolazi samom sebi zadržava se kao stavljeno Po sebi, kao reflektovano, utoliko što postaje totalitet, ali u tome postaje i drugo, naspram samog sebe ono stupa kao totalitet svojih određenosti, tj. momenata, u čemu je ono isto tako i jednostavno negativno jedno, ali i diferentno jedinstvo. U suprotnosti se ono ne javlja kao načelna određenost, već stavljena sobom kao moment; već je ono moment samo za nas; ono se javlja kao subjekt, ako negativno jedinstvo, kao u sebi reflektovano, a u svojoj određenosti je apsolutna određenost sebe, negativno jedinstvo, koje je u svom određenom bitku putem drugog, sebe samo stavlja kao neodređeno, ukidajući određenost po sebi, to je kao *o v o*; jednostavnost u svojoj višestrukoj beskonačnoj određenosti koja je loša beskonačnost, a neposredno stavljeno kao apsolutna beskonačnost, kao jedno, kao tačka. Budući da je negativno vezano uz suprotstavljeno ono je delatno, a pasivno je u samoodnosu prema drugom, upravo ovom; ali je prema delatnom samo u odnosu sa sobom. Iz svoje određenosti, delatno se u sebi reflektuje, ukidajući sebe samo kao jedno ovo, i kao totalitet postaje opšte, iz definituma postaje svoja definicija, a proces njegovog samoodržanja je pre propast njegove pojedinačnosti i realizacija roda. Monada, koja je refleksija u sebe samu jeste samo kao ovo. Ona je drugi moment, ali taj drugi je i sam po sebi; ili je za sebe u formi prvog momenta, ukoliko je ona takva, ona je pasivna. Ona se u sebi

reflektuje kao jednostavna, ili kao duša i sebe sadrži; ta je refleksija uopšte ona duše. Ali ona takođe sadrži i drugi moment, ali kao ovo ona je delatna u odnosu na drugo Po sebi. Ovo prvo samoodržanje je idealno, iščezavanje je drugog u monadi; a to drugo je poništavanje drugog, a ne samo njegovo relativno iščezavanje. Ali to drugo samoodržanje je upravo kao drugi moment neposredna suprotnost sebe samog, oslobođenje od sebe samog; i njeno ukidanje kao jednog ovog.

Duša u svetu postaje monada, a utoliko je samo apsolutno mnoštvo monada koje se predstavljaju u svetu, te u toj diferenciji predstavljanja ostaju ravnodušno vezane uz sebe. Ona je monada, ali samo kao ovaj bitak vezanosti uz sebe, a kao momenat ona je samo prema diferentnom momentu. Ali taj diferentni momenat je sam razvoj duše, koji kao njen vlastiti razlog negira sebe samog, a kao jednostavnost ona postaje razlog koji je izvan njene egzistencije; ta njena egzistencija, ili njen postanak razlogom, je to da je ona kao refleksija vezana uz sebe, ili kao formalna spoznaja, apsolutna određenost, negativno jedinstvo. Njena sloboda u njoj samoj, kao apsolutna refleksija neposredno je njeno isključivanje drugog iz sebe, i odnos apsolutno bivstvujućeg. Ovo samoodržanje duše skonačava sa slobodom koja je neposredno ta diferencija slobode, negativno jedinstvo sa sobom u formi monade, sa sobom kao sa onim što je u slobodi negirano, što je, kao pasivno, protiv nje. Spoznaja postaje apsolutna spoznaja kao jedno, a time je stavljen svet. Ukidanje te diferencije u odnosu na apsolutno po sebi bivstvujuće, tj. u odnosu na pasivno, ono što je nama za sebe, jeste ukidanje samog tog jednog, a time i totalitet kao opšte, koji je i sam upravo u tome, što je naprosto odnos u samom sebi, a javlja se ponovo pod određenošću jednakosti kao prvog momenta.

Kao taj proces roda, svet stavlja slobodu kao višu sferu koja se okreće protiv onoga što je u odnosu na nju niže. Malopre je bila sloboda uopšte, indiferentno kao refleksija u sebi samom, a prvi moment, monada, u sebi je slobodan upravo kao drugi, kao totalitet, koji je i sam jednostavnost prvog momenta, i pada natrag u njegovu određenost. Ali ta refleksija, kao formalno Po sebi ili njegov pojam, što je malopre bila sloboda, sada je viši totalitet, koji su monade, delatni momenti; taj totalitet roda sada je po sebi, a preko njega on stalno pada u formu prvog momenta, kao ono, što u prvom momentu ostaje samojednako, a njegovo vraćanje je pre vlastito razapinjanje u oba momenta: momenat pasivnosti ili monade, i momenat delatnosti. Kao Po sebi celine to je suština tih momenata, da se udvostručuju i da su opštost kao svoj rod, a proces samoodržanja roda jeste, kao postajanje roda, uistinu proces održanja pojedinca.

Nasuprot diferentnom Po sebi nasuprot stoji drugo; njegovo održanje je poništenje tog drugog, ali je ujedno i vlastito poništenje ili postajanje rodom, koje je, kao apsolutna refleksija sebe samog prikazuje to drugo, što stoji nasuprot diferentnom jedinstvu, kao takvo, koje se iz apsolutnog totaliteta vratilo u određenost prvog momenta, ili da je to pasivno u stvari samo u formi prvog momenta. Ukidajući sebe u svom samoodržanju, delatno postaje u beskonačnosti sebe samog suprotnost samom sebi, a održavajući sebe u svojoj suprotnosti ono stoji nasuprot sebe, umesto da sebe negira, ona u svojoj suprotnosti pre stoji pozitivno; drugo po sebi nije njegova negacija, već on u drugom spoznaje sebe samog. U diferenciji polova rod se rastrže, iz spoznavanja postaje priznavanje. Pojedinačnost koja propada u procesu roda je ideelna, ali stavljena kao ideelna, kao ideelna u drugom; ali stavljena kao za sebe samu. Ona je došla do toga, da je prvi

momenat i sam jedna spoznaja; jedno samoodržanje, vezivanje sebe uz sebe, a u tome se ukida tako, da sam njen bitak biva drugačiji od nje same. Refleksija pojedinačnosti u sebe samu je postali rod, ali se on održava putem tog svog ukidanja i nalazi se u drugom. Rod nije samo opšte, već i beskonačno. Pojedinačno je postalo celokupni proces u totalitetu, a u njoj se celokupni proces razdvaja kao udvostručen, a ono je tek taj proces, koji je postao prvi momenat u svom totalitetu.

Momenti roda su egzistirajuće pojedinačnosti; on sam je kao apsolutna refleksija, samo je to kruženje momenata koji se u sebi razdvajaju i u sebi razrešuju; utoliko on kao određenost njihove opšte ravnodušnosti stoji nasuprot njima kao momentima i sam predstavlja više od njihovog jednog, ali je rod isto tako neodređeno opšte, ili nesuprotstavljeno apsolutno i njihova idealnost ili njihov bitak. On je ono slobodno, uzdignuto iznad momenata kruženja, ono što je jedino samojednako. Tek bitak tih momenata je *egzistiranje*; celokupan dosadašnji bitak bio je isto to samo u određenosti koja nije bila potpuna refleksija u sebi samoj. Tek utoliko što je ovde rod apsolutna refleksija u sebe, te kao takav sebi postaje momenat vlastite refleksije, time što je drugo, kao ono što je suprotstavljeno, momenat, stavljena je istinska realnost.

Malopre je bilo ravnodušno posmatrati dušu kao spoznaju ili kao razlog, samo sa ograničenjem, da je ona kao određenost suprotstavljenog. Međutim, u egzistenciji je ta ravnodušnost ukinuta, a oboje su stavljeni kao da su u međusobnoj vezi. Razlog je naspram spoznaje, a opšte je kao reflektovano u sebi; ili apsolutna refleksija, stavljena kao po sebi, nesuprotstavljeno opšte. Spoznaja je isti rod, ali kao u sebi reflektujući moment; njeno reflektovanje u sebe je njeno samoodržanje, koje je nije usmereno prema ničemu drugom, nego rodu, opštem. Samoodržanje je kao refleksija u sebe koja se jednostavno pojavljuje; to protiv čega je ona diferentna, načelno je bilo za sebe bivstvujeće, koje je, kao sintetički određeno, ponovo iščezlo; bio je stavljen samo njen pojam, sada je realizovana refleksija, tako da je to drugo za nju, ono naprosto pasivno nije ništa drugo nego rod, sama celina momenata, što stupa nasuprot njemu kao momentu i jeste ono za sebe bivstvujeće, što je vezano uz sebe; pojedinačnost se u njemu stavlja tako što sebe negira, a održava se tako što ukida tu negaciju samog sebe; poprimajući tek tako svoju suštinu u sebi.

Razlike refleksije u sebi samoj rezultirale su time na sledeći način. Spoznaja i razlog su jedno, ali za nas; a tako je spoznaja, duša, za sebe indiferentna, njena diferencija je ravnodušno dolaženje i iščezavanje jednog po sebi, prema kojem je ona isto tako po sebi. U procesu sveta to različito po sebi postaje diferentno jedno prema drugom, u egzistenciji; a ono pojedinačno što sebe održava prešlo je u rod; proces sveta je proces roda, koji kao celina ostaje u svojim momentima, stavljajući ih diferentno jedne u odnosu na druge i egzistirajući u njima.

Kao svoj pojam spoznaja je duša; ono, što je kao ta određenost pojma i samo pojedinačno, koje kao u sebi reflektujuće postaje rod. On se isto tako realizuje razdvajajući se u polove, egzistenciju prirodnih stvari i održanje roda, a sloboda stupa nasuprot tih njegovih procesa. Ona je uvek sebi jednak sadržaj kruženja spoznaje, ili proces roda, a realna spoznaja je stupila izvan formalne; kao egzistirajuće stvari, monade izražavaju samo jedno te isto opšte, a njihovo mnoštvo, kao i određenost njihovog kretanja naprosto je slučajna i egzistirajuća, dok je u vezi sa pojedinačnošću u stvari samo moguća. U

rodu je pojedinačnost ukinuta, a njihovo samoodržanje je pre njihovo ukidanje. Pojedinačnost egzistira utoliko što se vraća sebi, a da pritom ne postaje rod, utoliko što je rod pre u formi vezanosti uz sebe, ili je ono pasivno, protiv čega se okreće pojedinačnost, i što kao slobodna, ukida. Obrnuto, rod je ono čemu pojedinačnost sebe ukida, *o n* je diferentno jedinstvo u kojem su pojedinačnosti momenti, koji i sami postaju rod. Obe slobode su međusobno suprotstavljene, ona pojedinačnosti i ona roda, a obe su i nužnosti, prva, u kojoj je rod samo kao pasivan, a veza sa sobom samo kao moment, te druga u kojoj, obrnuto, samoodržavajuća pojedinačnost postaje rod tako, što pada natrag u momenat svog bitka. Za volju tog povratka rod nije apsolutni razlog, nije apsolutno, po sebi diferentno, on je tako potpuno zatvoren u sebi, utoliko što je njegovo poslednje ponovo njegovo prvo, ali u tom neposrednom preokretu samom sebi on nije stavljen kao sloboda, već njegovo oslobođenje pre postaje samo pasivnost; ono je kruženje, koje sebi samom postaje kruženje, ili koje sebe samog pokreće kao svoje momente. On time nije apsolutno slobodan, već samo u formi nužnosti, ili se prebacuje sa jedne strane na drugu, posredstvom sredine koja je rod kao opšte, ili pre kao zajedničko, ali ne istupa kao takav sa poništenjem bitka momenta, već je stavljen samo u formi egzistencije, a sam rod nije ispunjena duša, čija samojednaka refleksija bi bila naprosto ravnodušna prema promeni i prelazu. Kao apsolutno jednostavno stavljen refleksija, spoznavanje, ili jednostavnost, još nisu stavljeni. To jednostavno bila je duša, ali je njen sadržaj bio još neodređen; sada je taj sadržaj, ili ispunjenje, sadržaj je u vidu momenata kruženja, same Totalne refleksije, ali je sadržaj takođe samo sadržaj. Time je taj sadržaj u stvari samo kao forma suprotstavljenih članova; on je samo rod, kao pasivan moment, koji sadrži sebe samog, kao pojedinačnost, koja se rodu suprotstavlja kao stranom i troši ga u sebi; te time preskače ka diferenciji roda, naspram kojeg rod više ne stoji nasuprot, kao stranom, već kao nešto što mu je jednako, što se nalazi u drugom, kao što se i ono nalazi u njemu; ali tako da ona nije za sebe, već se izražava samo kao njena indiferencija roda; a utoliko što ona nju izražava, i sama ponovo postaje prvi suprotstavljeni moment.

Ako je samoodržanje samo to dolaženje i iščezavanje stranog u spoznaji, tako je u procesu roda održavanje roda takođe samo dolaženje i iščezavanje pojedinačnosti koje same sebe stavljaju izvan samih sebe. Ono nije spoznaja kao apsolutna refleksija u sebe, i to kao jednostavna refleksija.

Kao opšte, te kao ono što je isto, međutim, rod mora biti jednak u toj formi egzistencije, tj. moraju biti jednaki rod u svojoj egzistenciji i rod kao ono samojednako, a u stvari, u toj egzistenciji roda, on je jedino Po sebi bivstvujuće, i egzistirajuće, ono negativno što sebe ukida, a on je i sam to negativno jedinstvo. Ono jednostavno, sebijednako se u sebi reflektuje, a baš zato je i apsolutno reflektovano, na svoj način razvojenog roda kao nužnosti on je naprosto jedno, ono što se pojavljuje drugačije od tog jedinstva čisto je ideelno, a ne bivstvujeće po sebi samom.

Rod je razlog egzistirajućih pojedinačnosti, ili radije same njihove veze, ali ne samo to, pošto je veza u stvari apsolutno jedinstvo, jer pojedinačnosti, kao ono povezano, nisu Po sebi, već se naprosto ukidaju jedne po drugima.

C / NAJVIŠE BIĆE

Kao što je pokazano, u procesu roda koji je egzistencija sveta, sam totalitet je samo u svojim suprotnostima, a njihovo jedinstvo je prazna sredina prelaza, u stvari uvek su samo obe strane prelaza, one su stavljene kao po sebi bivstvjuće, ali su i same okarakterisane svojom suprotnošću. One se kreću da bi iščezle u suprotnosti.

Sušтина tog kretanja je nužna, jer ono što je u tom kretanju stavljeno kao proces jeste samo pojavljivanje suprotnosti, samoodržanje pojedinačnosti i samoodržanje roda. Prelazak, ili jedinstvo obaju nije unutrašnje koje je izašlo na videlo, tj. ono nije stavljeno za tu promenu, već je samo ono što je od nas stavljeno, ili ono spoljašnje. Ali za samoodržavajući individuum ono je kao spoznajuće, ili kao jedinstvo njega samog i njegove suprotnosti, njegovog nebitka ili njegovog iščezavanja. Time je ta protivrečnost za sebe, a utoliko ona sebe u rodu nalazi i kao drugo, tako da je njena suština sastoji samo u vezi sa drugim, a ne sa vlastitim po sebi. Naprotiv, njena refleksija u samu sebe, kao samoodržavajuća, neposredno joj je suprotstavljena, a jedinstvo obaju, time što je ono samo subjekt te protivrečnosti, samim tim je izvan nje. Jer to jedinstvo protivrečnosti koje je ona, jeste njen bitak za sebe; to jedinstvo je ono, što kao formalna refleksija, stupa na stranu; u samojednakosti pozitivnog rod se ukida, a to ukidanje izvan sebe ima i to samojednako, tj. kao unutrašnje, kao svoj razlog, od kog je međutim različita.

Veza samoodržanja i roda, s jedne strane pokazuje da je svako pojedinačno naprosto slučajno za drugo pojedinačno, kao sebeodržavajuće, svako je za sebe i ravnodušno je prema drugom. Pojedinačni su isto tako slučajni za rod, jer je on po sebi samom, a određenost, koja je u samoodržanju, putem koje je individuum ono pojedinačno, jedno, u oba smisla apsolutno je određeno, čista tačka i tačka beskonačnog mnoštva linija što se u njemu ukrštaju. Pojedinačno nije za rod, već za rod kao opšte. I samo pojedinačno samo je putem određenosti od strane opštosti, ili kao posebno koje se vratilo u sebe, ono mnoštvo putem kojeg linije što ishode u beskonačno zajedno skreću u krug svoje refleksije.

Ali ta uzajamna ravnodušnost pojedinačnih, te ravnodušnost pojedinačnih prema rodu ukida se time, što su oni u stvari jedno za drugo, jedno su samo u određenosti veze sa drugim, a isto tako su kao ono pojedinačno roda, time što su tačke upravo takvo po sebi svoje linije, pojedinačno pada u tu liniju kao tačka, koja je za sebe jedna viša refleksija u sebe, naime upravo rod; strano, što se stavlja naspram samoodržavajućeg, a samo je takvo strano, koje po sebi nije ništa drugo nego sam rod. Pojedinačno je nužno protiv pojedinačnog, a isto tako i protiv roda, jer ono je samo sebi prvi momenat, i u tome je formalna refleksija, kao nereflektovano. Pojedinačno u svojim momentima nije samo posebno, već i pojedinačno.

Međutim, ta nužnost je loša nužnost, u kojoj veza nije kao takva, ili nije po sebi, već samo po suprotstavljenom, ali ona je načelno po sebi, a suprotnosti su u apsolutnoj nužnosti; jer njena loša nužnost je u stvari apsolutna. Svaka loša ravnodušnost, kao i loša nužnost nisu po sebi, a pojedinačno je samo u apsolutnoj ravnodušnosti i nužnosti roda, koji je svoja suština, suština suštine. Ona nije samo prema određenosti uopšte (metafizička nužnost), već prema svojoj apsolutnoj određenosti kao pojedinačnog.

Ako proces samoodržanja, kao onaj, u kojem je apsolutno određeno sebi jednako, koji u sebi ideelno stavlja mnoge određenosti, i ostaje indiferentan u svom ukidanju

sebe, imenujemo mišljenje; a proces roda, međutim, u kojem je pojedinačno samo u opštem, a i samo je ideelno, negativno, imenujemo kvantum; njegova suština je samojednaka, a pojedinačno je samo kao negacija, koja je i sama vezana uz ono što je sebi jednako, kao ograničenje, kojim u stvari opšte, poput prostora, nije ograničeno putem određenosti koje su u njemu stavljene, i nema tačke i kojoj on ne bi bio, ako mi dakle to opšte, imenujemo bitak ili protežnost, kao ono za koje je naprosto moguće, onda su mišljenje i protežnost ili bitak naprosto jedno.

Ukoliko rod ili opšte nije kao bilo koji određeni rod, već je apsolutni rod, koji je refleksija u samog sebe, čiji momenti su on sam, onda je načelno on najviše biće, koje nije sam momenat, naspram kojeg stupa određena egzistencija drugog momenta, već je pre sama apsolutna egzistencija, ne nešto nužno, već nužnost sama, ne prazno zajedničko opšte, već njegova idealnost, čije zajedničko bi bilo to biće samo, dakle njegova suština ili njegova supstancija.

Ma kakva površna veza bila tom po sebi bivstvujućem data sa pojedinačnim, ona nije po sebi ništavna; ako je to pojedinačno stavljeno kao po sebi bivstvujuće, ono prema najvišem biću ima jednu stranu ravnodušnosti, a to biće ima jednu realnost izvan sebe; njegov bitak kao Po sebi, stavljen je još i na jedan drugačiji način, naime kao protežnost koja ne bi bila jednaka sa bitkom; ono što je određeno stranim, čije određeno ne bi bilo ideelno po sebi, ili ukinuto, negacija. Protežnost ili bitak u najvišem biću je neposredno jedno sa pojedinačnim, ili negacijom, ona je naprosto jednostavna utoliko, što je razdvajanje u njoj samo kao ukinuti bitak, a to u pojedinačnosti razlikovano mnoštvo je rod, jednostavnost same refleksije. Treba li mnoštvu da bude pripisan bitak za sebe, ono načelno postaje samo sebi jednako, a njegova razlika je njegov bitak u drugom, tj. njegovo ukidanje, a ono je samo ništa, ono što je jednostavnost bitka i nerazlikovanost od njega. Tako su određenosti kvantiteta, čisto opšte, samo to negativno, o ono je po sebi jednostavno i samo to opšte. Ne može biti stavljeno ništa spoljašnje, što ne bi bilo određenost jednaka opštosti, niti može biti stavljena protežnost, različita od bitka, koja bi bila spoljašnje određena, to spolja određujuće je ništa, sasvim jednostavno, dakle i sam bitak.

To najviše biće ima suprotnost onog samoodržavajućeg ili mišljenja, i bitka, ili protežnosti, naprosto samo kao atributa, ako momenta, kao ideelnog u sebi, a ne kao supstancije, po sebi bivstvujućeg, već je ono pre njen bitak po sebi, a razlike pripadaju samo idealnosti, onom ništa po sebi.

Najviše biće sebi je jednako u onom, što se pojavljuje kao nejednako, tako što je apsolutni temelj tog nejednakog, jer nejednako po samom sebi nije najviše suštastvo, a to čime je ono za sebe, čime se ono razlučuje od jednakog čista je negacija, tako da ono može samo težiti da bude po sebi, te da ukine onaj ili svoj bitak za sebe i da žrtvuje sferu svog samoodržanja, u kojoj stupa nasuprot stranom, a u procesu roda sebe da posmatra kao drugo sebe samog – što je samo negativnost najvišeg bića. Najviše biće sebi je jednako tako, da je naprosto reflektovano u sebe, u njemu nije to kretanje reflektovanja, već je u svojoj emanaciji, u pojavljivanju kao mnoštvu apsolutno isto.

Dokazano je, da je najviše biće jedino i samo ono što je Po sebi. Ono je beskonačno izmešteno, beskonačno stvaranje, ali čija je tvorevina u sebi pojedinačna utoliko, što je individualno oposebljena, a u stvari je samo negacija; ono što je tako negira-

no ima jedino protivrečnost u sebi, sebe održava kao negaciju, a ipak, budući da je samo negacija, vraća se neegzistenciji i najvišem biću.

U svojoj samojednakosti nasuprot njemu naprosto stoji negacija, kao zao princip, koji se obrazuje u sebi; u svojoj čistoj jasnoći on nije tama; jer ona je samo ništa svetla, ono je u njemu naprosto, kao sebi jednako, ali isto tako svetlo nije bez tame, kao što ona nije bez svetla. Najviše biće je stvorilo svet koji je za njega u etarskoj svetlini prozirnosti i jasnoće; ali je on, za samog sebe, tama.

Dokazano je, da je samo najviše biće po sebi, ali bitak za sebe sveta naprosto stoji naspram te nužnosti; njegov bitak je nebitak, ali taj nebitak je i sam naspram onog apsolutnog bitka; on se rastapa iščezavajući u njemu, ali to da je on iščezavajuće, pretpostavlja da je bio, tj. da zadržava svoj bitak za sebe, te da taj bitak za sebe ostaje odvojen od apsolutnog bića. Dokaz se vraća u to, ali ne proizlazi iz toga, već započinje pri nepojmljivoj početnoj tački, naime onoj egzistencije, koja se, doduše, mora ukinuti. Ali ako dokaz to samo mora, on to nije bio; a ako nije bio, onda nije, on sam je samo rezultat dokaza, kojem prethodi kretanje dokaza i početna tačka dokaza, - ali ne i njegova *konstrukcija*, emanacija pojedinačnog iz najvišeg bića jeste prazna misao, jer ono, čime bi ona trebalo da bude popunjena, bilo bi samo nejednakost, za koju apsolutno jedinstvo roda nije sposobno.

Međutim, to najviše biće sebi je jednako u tome, da je ono samo apsolutna negacija i da je ona apsolutno jednostavna; ne radi se ni o čemu drugom, nego da se ona sama prikaže kao jednostavna; a ona je samo to jednostavno, kao apsolutno jednostavna refleksija u sebe, kao Ja ili inteligencija.

C / METAFIZIKA SUBJEKTIVNOSTI

Apsolutno biće, ili apsolutni rod je ono što je u momentima egzistencije sebi jednako, a to je ono negativno; kao negativno ono iščezava u bitku i njemu samom je jednako, ali to, da ono iščezava je nužno, budući da je suprotstavljeno bitku, a u svom suprotstavljanju samojednako je samo to njegovo ukidanje.

To negativno nije ništa drugo nego beskonačnost, ali ovaj put ispunjena, ili apsolutna beskonačnost, a oba momenta jednostavnog kretanja u svojoj realizaciji, jedinstvo ili bitak, ili određenost kao kvantum, nešto što je negaciji naprosto spoljašnje, - i beskonačnost, koja je samo to ukidanje u sebi samoj, ovde postaju ono, što je sada stavljeno kao ispunjeno. Ovo prvo kao ono što se vratilo iz totaliteta suprotnosti, a drugo kao ono, što se vraća u totalitet suprotnosti. Oni, čija je beskonačnost Ja, su i sami beskonačni, refleksije su u sebe, nisu puki krug, već onaj koji i same krugove ima kao svoje momente, tako da su krugovi krugova. Samoodržanje je već i samo jedna u sebe reflektovana, apsolutna pojedinačnost, koja u nejednakom ostaje sebi jednaka, i vraća se sebi iz svog određenog bitka; strano je opšte, i time protiv pojedinačnog, ali sa njim povezano, sintetičko, posebno, odakle se ono ponovo uspinje ka opštem. Pojedinačno se spaja sa opštim putem sintetičkog jedinstva posebnog, što je i samo kretanje uspinjanja, koje je, kao opšte, neposredno ponovo pojedinačno, utoliko što se kao opšte suprotstavlja pojedinačnosti posebnog, kao onom sintetičkom, onom kao supstanciji, a ovom kao

određenom pojmu, dok oba stavlja ideelno, a i sâmno je negativno jedinstvo ili pojedinačnost koje je tako vraćeno u svoju početnu tačku. Opšte, koje stoji naspram pojedinačnog je samo to pojedinačno, i obrnuto, a u toj refleksiji je strano, da su oba ta određenost jedno prema drugom, a to jedinstvo je samo za nas. U svetu, ili procesu roda, ukida se ovo za sebe reflektujuće; ono je sebi suprotstavljeno kao to celokupno kruženje; stoga dva samoodržavanja, koja sada više nisu načelno strani jedno drugom, budući da ona prva refleksija nije samo pala u pojedinačnost, već tako, da je pala kao postali totalitet, a kao takav i kao sama ta pojedinačnost u sebi, ako momenat, ukinuti, i kao onaj što samo ideelno ima po sebi, tako da je totalitet ponovo pojedinačnost, ali ujedno i ukinuta pojedinačnost. Time ono nije suprotstavljeno stranom, već sebi jednakom, čiji suprotnost bitak je za prvu pojedinačnost samo ukinuti bitak, prozirnost, kroz koju on sam sebe posmatra, i spoznavanje, jer u tome nije reflektovan, već reflektujući, i zrenje kretanja, koje je njegova suština.

Oba su apsolutna samojednakost refleksije; a pojedinačno se vezuje za sebe kao za drugo, čiji drugobitak je za njega puka forma, prelazi u rod, ili u ono sebi jednako, a povratak ka prvom momentu nije za njega. Ono je pojedinačno utoliko što sebe održava, a taj hod ne može u potpunosti izdržati; ono u njemu propada, a taj prelaz je postali bitak drugog pojedinačnog – jednog pojedinačnog, koje je u sebi samom nužno prvi momenat, suprotstavljen pojedinačnom koje se pomaklo u višu sferu. Razlog zbog kojeg to pojedinačno više ne može biti spušteno ka prvom momentu, leži u tome, da je zatvorena upravo egzistencija unutar te sfere, te da je prestalo prelaženje u drugu sferu. Povratak prvom momentu samo je za apsolutnu opštost sfere, ali je za pojedinačnost iščezavanje, a za vraćeni bitak nastajanje jednog drugog bitka, jedno iščezavanje i nastajanje koje je za oboje kao takve ujedno i slučajno, i samo apsolutna nužnost opšteg.

Ono, kao najviše biće, ili kao rod, samojednakost na putu pojedinačnosti, koji je jedino refleksija egzistencije ili apsolutne egzistencije, isto tako je za nas, ono jednako u samoodržanju, ili, kao rod, suprotstavljeno samoodržavajućem pojedinačnom. Pojedinačnom je strano ono, što još nije reflektovano, ili što je aficirano apsolutnom određenosti, jer ukinuti bitak određenosti u totalitetu leži iza njegovih leđa, on je za drugo, ali više nema onoga, što je ovde dospelo u apsolutno ništa određenosti, ono je istupilo iz njegovih krila, te stoga neposredno slobodno i ravnodušno istrajava tu, ali budući da je suština njegove ravnodušnosti to što je proisteklo iz negacije, reflektovanog *bitka*, ono inače nije nigde drugde do u reflektovanom bitku, tako da je u stvari vezano uz negirano. Ono je, kao pojedinačno, spram toga ravnodušno, tj. ono se prema tome odnosi kao prema apsolutno stranom po sebi bivstvujućem, a za pojedinačno to strano nije po sebi, već samo ukinuti, sebi samom suprotstavljeno rod. Za nas su isto ravnodušna suprotnost koja ostaje u samoodržanju, i suprotnost roda u polovima; prvo je drugo, stavljeno kao ideelno, stranost u samoodržanju je ukinuta jednakost polova i obrnuto.

Najviše biće je ono jednako, što se kao opšte vraća u prvu potenciju, u početak; ali ono se na vraća kao pojedinačnost; samo kao opštost, jer u njoj stavljena pojedinačnost je drugačija od one koja je postala opštost.

Ali upravo pojedinačnost, koja je postala opštost, nije samo ono samojednako u momentima egzistencije, već je ono njihovo negativno jedinstvo, ono je apsolutna pojedinačnost, apsolutna određenost, beskonačnost. Postali bitak pojedinačnog u opštem

je ukinuti bitak pojedinačnosti, ali ta jednostavnost nije njegovo ništa, putem kojeg bi ga imao protiv sebe, već je neposredno jedinstven sa njim. Pojedinačno samoodržanje svoje postojanje za nas ima u postojanju pojma spoznaje, koja se kao ono vraćajuće u prvu potenciju, u svoj početak, zapravo vraća drugačija, ne kao ono pojedinačno, već kao pojedinačno koje je postalo opšte.

To apsolutno jedinstvo pojedinačnosti i opštosti, ili *Ja* jeste u tome, da je pojedinačnost sada ukoliko je, kao ono suprotstavljeno, neposredno jednostavno, ili suprotstavljeno samo za nju kao ukinutu; u svom suprotstavljanju i u odnosu prema njemu ono je sebi jednako opšte koje je poništilo *s v u* ravnodušnost određenosti, i sve polovične veze. Vraćajući se iz jednostavnog totaliteta u samoodržanje u ravnodušno strano ne stupa ravnodušnost, koja ima samo formu opštosti; a ono u čemu pojedinačnost ujedno postaje diferentna, suprotstavlja se sebi tako da je ravnodušno u njemu zapravo sinteza obaju, a to suprotstavljanje ne ukida tako, da oba ponovo postaju bezodnosno ravnodušno; već je određena suprotstavljenost za pojedinačnost samo kao opšte; neposredno je ukinuto u njegovoj određenosti; ono u samodržanju strano je za pojedinačno rod.

I

TEORIJSKO JA ILI SVEST

Pojedinačnost koja nije ta puka određenost, već prema svim dimenzijama, u svim svojim momentima apsolutna refleksija, jednostavna je kao beskonačnost, a njeno kretanje je u svojim momentima samo to prozirno opšte, ukinuto u svom suprotstavljenom bitku. Ono određeno je u duši strano, a ukinuto nastaje apstrahovanjem od njega, putem njegovog iščezavanja. Međutim, u *Ja* je određeno neposredno, kao za sebe bivstvujuće, kao strano nešto ideelno, po sebi samom ravnodušno, u vezi sa *Ja*, jer je ono inače u odnosu na dušu diferentno, strano, jedno, što u istom stavlja nešto drugo, *Ja*.

Monada sebi predstavlja svet, a granice njenog predstavljanja, ono gde ona prestaje, jeste suprotnost, ono što je njoj strano. Opšte predstavljanje tim granicama ne biva ograničeno, već granica naprosto nije ništa pozitivno, već je po sebi naprosto negativno; ali taj negativni bitak nije bio za monadu, već je za njega granica nešto pozitivno, jer je njena suština pojedinačnost, negiranje drugog, isključivanje. To drugo za *Ja* nije ništa koje nastaje apstrakcijom od njega, jer se apstrahovanjem omogućava samo da nešto drugo stupi na njegovo mesto, već je u svom drugobitku neposredno jednako onom *Ja*, a ukinuto je kao drugo, jedno u sebi rezimirano, ili mnoštvo kao sebijednako, tako da je na početku filozofije mnoštvo ukinuto. To sada nije za nas, već: nama, za koje je to, sada je sam predmet našeg razmatranja.

Uzajamno delovanje obaju u monadi je bilo ono, putem čega se u njoj stavljalno strano, po sebi je ona bila sinteza, spram koje se odvijalo neko dejstvo, i obrnuto, monada u stranom ponovo stavlja ono njemu strano i proizvodi takvu sintezu, da se ono sintetičko od sebe odvaja kao ravnodušno, vraća se u sebe, ukidajući ga tako, što iščezava. Za razliku od nje, *Ja* je po sebi samom, a *z a* sebe je opšte; ravnodušnost, ili taj bitak za sebe stranog nije ništa drugo, nego forma opštosti, ali ona pripada tom *Ja*, a strano, utoliko što je ono za sebe, i samo biva određeno putem *Ja*, a to je naprosto samo dru-

ga sinteza, bitak određenosti stranog putem Ja, a ne prva, tj. određenost Ja putem stranog, tako da u Ja u stvari nije stavljeno ništa strano. Refleksija Ja u sebe nije više formalna ili negativna, u kojoj rod sa stanovišta Ja nije rod, nije opštost, već drugost. Početak refleksije je sam rod koji je reflektovan u sebi, Ja kao rod; a pojedinačnost je to postajanje svojim prvim i svojim drugim momentom. To proizlaženje je apsolutni pojam, beskonačnost kao jednostavna negacija, koja je suprotnost sebi samoj, i to takva suprotnost koja je po sebi, tj. ponovo je suprotnost sebi samoj, drugo po sebi samom, tj. drugo sebe samog, po sebi je ukinuto kao drugo. Beskonačnost Ja, kao suprotnost sebi samom, a isto tako i suprotnost te suprotnosti, drugo je ideelno upravo time, što je suprotnost sebi samom, a suprotnost je samo u sebi reflektovani, ukinuti, ili poništeni bitak svega stranog.

Ja, na taj način u sebi reflektovani rod, u svojoj pojedinačnosti jeste apsolutno opšte, a strano ima naprosto samo kao opštost prema sebi, ali time što je to suprotstavljeno u stvari samo ukinuto, ono nije ništa suprotstavljeno. To da je suprotnost po njemu samom, mora biti označeno kao opšte, ideelno, a sebi ujedno i određeno, bitak suprotstavljen Ja, i mora imati jednu stranu, sa koje nije određen putem Ja, ili sa koje mu nije jednak, jer se ne radi o samom Ja, već onom što je postalo Ja, ili opštost, što putem svoje opštosti po sebi nosi svoj bitak posredstvom suprotstavljanja. Suštinski je Ja samo apsolutno opšta pojedinačnost, tako da je pojedinačnost vraćena iz sveta samo kao reflektovana, a rod kao pojedinačnost upravo je i sam time određen, tj. određena negacija određenog. Kao beskonačno, Ja je ono što postaje suprotnost sebi samom, i postaje određena kao ono izvorno; što znači kao ono, što je određena beskonačnost; ono je deo sveta, i pored refleksije i negacije, deo stavljen u negiranoj formi, ali stoga i određeno negiran. Dakle, Ja u samodržanje ne stupa naspram ničega stranog, ono se ne održava protiv stranog, utoliko, što tek zadržava određenost, koju bi sada moralo ukinuti, već utoliko, što je ono za sebe i sebe zadržava prethodeći određenosti i stupajući u samodržanje kao suprotstavljeno. Ono je određenost, koja, takoreći, donosi svest. Proces tog samodržanja je jednostavan, kao prvi, on nije dvostruko uzajamno određenje u njemu; sinteza nije ona, koja bi najpre bila strano, suštinsko, Po sebi, koja sebe stavlja u Ja kao pasivnom, jer tako ne bi nastao drugobitak putem njega samog. Taj proces ujedno započinje time, da se suštastvo ne menja, i ne preokreće u suprotnosti, već neposredno, Ja je kao beskonačno ono suštinsko, a sama suprotnost započinje sa nejednakošću suštinskog i nesuštinskog. Kao takvo, Ja ima drugo samo kao pasivno, određujući ga. Svoju određenost ono ne proizvodi pod budnim okom Ja, već je ona njemu nepojmljiva, nesvesna, a suprotnost u samodržanju je time sasvim imanentna Ja, ona je samo *nje g o v a* beskonačnost, u kojoj ono jeste. Ono što toj suprotnosti pridolazi od strane izvorne određenosti, nije strano Ja, niti je njegova vezanost uz Ja sintetičko, već apsolutno jedinstvo, koje se sažima u totalitetu samorealizujućeg roda, premda je potpuno čisto jedinstvo kao totalitet jedno određeno jedinstvo time, da potiče iz pojedinačnosti i da je ukinulo pojedinačnost. Kao ono što pojedinačno ukida u sebi, najviše biće je i samo pojedinačno, a tako ponovo stupa u egzistenciju; budući da je apsolutno biće, mora i samo ukinuti to negativno pojedinačno. Kao ono što je sebi jednako u oba procesa samodržanja i roda, najviše biće je u svom totalitetu samo formalno jednako, postavši realno jednako tako, što je u odnosu na ono nejednako, protiv čega je tamo bilo

ravnodušno, sada diferentno i ukida ga; ali je i sama određenost samo sinteza, ili ono što je stavljeno kao ukinuto, tako da se najviše biće vraća svom početku. Kao Ja, ono je na tom povratku svoj prvi momenat, ili ono određeno; a ono je asolutno određeno time, što je u svojoj suštini primilo određenost.

Ta određenost se za svest pojavljuje kao izvorna stoga, što ona nije tek u suprotnosti, ili u određenosti, kojoj se suprotstavlja Ja, već je razlog, ono što je obema zajedničko. Ona se stoga najpre pojavljuje kao beskonačni podsticaj, koji je u razlogu, u unutrašnjoj apsolutnoj suštini Ja, a njegova refleksija nije ukidanje ove određenosti, već je određenost, koja je u tom kruženju, ili koja je za Ja samo formalna određenost. Njegovo samoodržanje usmereno je samo prema njemu samom, prema njegovoj svesti. Naime, onaj prvi krug samoodržanja u njemu je stavljen kao u duši, a za njega je imao samo jednu stranu onog sintetičkog, strani bitak određen putem Ja, tj. da je on po sebi ono ukinuto, a njegova refleksija u sebe nije ukidanje tog sintetičkog, što omogućava njegovu razlaganje, već je ukidanje obmane, da se u tom sintetičkom u stvari nalazi jedan sastavni strani deo. Ona je samo ukidanje obmane da je ono sintetičko i stavlja ga kao jednostavno, kao izvornu određenost u njenoj suštini. Ono suprotstavljeno mu je sama formalna refleksija, a njegov povratak je dolaženje do svesti da je ono samo suprotstavljeno. Suprotstavljeno je samo obmana; tj ništa u samom sebi, ili formalna refleksija, tj. kruženje, koje u stvari u sebi ne sadrži ništa strano, te se samo čini da je strano.

Samoodržanje duše je predmet onom Ja; jer ono je refleksija, u kojoj je strano samo prolazno, kao predmet Ja ono je refleksija vraćena u sebe, celokupan formalni krug, izvan kojeg je određenost. Ona ne stupa u kruženje, već ostaje unutrašnje jedno sa suštinom Ja; a samoodržanje ja je upravo to izuzimanje stranog iz kruga, tako da ono ostaje samo opšte, a predmetu Ja kao takvom pridolazi samo opštost, a Ja sebi prisvaja ono strano, koje ne može iščeznuti, budući da sebe stavlja kao ukinuto, tako da to strano biva jedno sa njegovom suštinom, ono je sama njegova suština kao ta određenost. Predmet je tako samojednak rodu, a njegovo Po sebi nije negacija Ja u njemu, već je pre upravo to samojednako, ili krug refleksije; ukidanje stranog nije isključivanje, već jedan opoziv u sebi, a suprotnost i njen opoziv u potpunosti su zatvoreni u Ja.

Kao određujuće Ja, ili Ja za koje je strano samo ono što je po njemu određeno, kao ono po sebi opšte, ne pojavljuje se kao ono što određuje pojedinačno. U samoodržanju Ja je momenat diferencije, momenat refleksije, postale samoJednakosti, opoziva, određenosti u suštini Ja, priznanja, kao svoje određenosti, a strano je samo kao sebi jednako. Međutim, tako sada oboje istupaju kao strane onog Ja, da je u jednom bitku Ja jednako sa sebi stranim, a ovo, što je u jednom bitku isto sa svojom određenošću, i ono slobodno, izvorno određeno Ja predstavljaju oba momenta suprotnosti. Za nas su oni kao sebi jednaki rod i određenost egzistencije iz koje se on uzdiže; ali za samo Ja oni su samo utoliko, ukoliko ono samo biva beskonačno razdvojeno u nejednako samoodržanje i svoj samojednaki bitak, i to kao čista refleksija koja sebe stavlja jednakom upravo kao i određenost, tako da se Ja ponovo latilo podele drugačije vrste. Preokret od prve ka drugoj podeli jeste preokret procesa, koji je najpre postajao rod, kada se on udvojio; prelaz samoodržavajućeg pojedinačnog u rod, i prelaz tog roda u apsolutni rod. Proces samo-realizujućeg pojma koji tako proističe iz sebe jeste samo u lošoj realnosti, ali kada se iz nje rezimira u pojmu, onda postaje apsolutna realnost. Ukidanje prva podela, ili po-

stajanje samosvesnim jeste u tome, da se ja pojavljuje kao izvorno određeno, ali ujedno i izvorno podeljeno, i da ona određenost, koja je u podeli, prepoznaje kao svoju vlastitu određenost, te je ukida, i to najpre formalnu podelu, tako što beskonačnu refleksiju stavlja kao samu sebe, kao slobodu, a određenost kao svoju vlastitu određenost. Ono više ne može preći u formalno ukidanje, u ono negativno uopšte, i ne može omogućiti da iščezne ono suprotstavljeno; jer ono je reelno, opšte, ali je ujedno i samo sintetičko, nije čisto opšte, budući da se Ja određuje kao opšte samo za nas, kao sebi jednako u egzistenciji, a ne kao ono, što je to jednako za samog sebe.

Putem refleksije te potencije u sebi Ja je u suprotstavljenom došlo k sebi kao opšte, ali još nije kao posebno, određenost pada u isto, ono samo je ta posebnost, ali ona refleksija, njeno apsolutna, za nju samu pronađena sloboda je samo putem podele, a ona nije kao u sebi reflektovana celina. Formalnu podelu Ja spoznaje kao svoju beskonačnost, ali određenost stavlja kao jedinstvenu sa sobom samo na jednostavan nerefektovan način. Ta određenost u suprotstavljanju nije postala drugo sebe same, već je ostala jednaka samoj sebi kao izvorna određenost. Nasuprot opštem Ja koje je pronašlo sebe, i odvojilo svoju beskonačnost od svoje posebnosti, stoji upravo ta posebnost, a proces samoodržanja, kao formalan, prelazi putem nje u realnost. Ja je jednostavna, opšta refleksija, kao takva odvojena je od sebe, ali je istovremeno stavljena kao jedinstvena sa sobom, jednostavna u sebi reflektovana refleksija. Ono sebe neposredno stavlja naspram jednostavnog, samoodnosnog, kao ono određeno, u sebi reflektovano. To je ono samo, ali ta je realnost takva, da je Ja suštinski određeno kao pojedinačnost, a utoliko što je ova jednostavna refleksija ujedno i opšta strana tog Ja kao pojedinačnog, ono je neposredno okrenuto protiv tog svog protivrečja, i diferentno je delatno protiv njega.

II PRAKTIČKO JA

Ako je teorijsko Ja sebe pronašlo kao formalnu, ali apsolutnu, u sebe reflektovanu refleksiju, onda ono, kao praktičko, sebe mora pronaći kao apsolutno ispunjeno.

Formalna apsolutna refleksija, koja je pronašla samu sebe i postala ono jednostavno, jednako, naspram sebe nalazi sebe kao pojedinačnost, kao određenost koja je sama njena suština, i mora ukinuti određenost te suprotnosti, ono isto tako i prema strani određenosti mora postati ono samojednako jednostavno, i opozvati u sebi celokupan sistem uslova, ili idealni izvor; jer ta određenost, koja se ovde razmatra, po sebi je već negativno-stavljena, sam rod, tj. predstavlja apsolutnu suštinu kao egzistirajuću.

Posmatrati tu određenost kao ništavnu, kao da je ne treba ukinuti, jer bi njeno ukiđanje uvek bilo jedno određivanje putem Ja, a sam produkt naprosto ne bi bio sinteza, već bi, uvek iznova određivan, po sebi suštinski imao prirodu stranog, i to na način monade, ako je određivanje Ja usmereno samo prema stranom, te ono nije, ako nije i stranom; a njegovo negiranje je samo jedna apstrakcija, budući da na njegovo mesto mora stupiti drugo strano.

Ono nije određenost uopšte, već je jednako svojoj suštini, ili apsolutnoj određenosti koja je stavljena kao ukinuta egzistencija roda; ono je apsolutno, celina drugačije posta-

jućeg apsolutno opšteg. Određenost se uzdigla do apsoluta tako što je opšta kao pojedinačnost. Određeno ja naprosto je kao teorijsko; utoliko što se ono, kao određeno, stavlja nasuprot svoje apsolutne refleksije, ono ne prestaje da bude teorijsko, tj. određenost ne stavlja kao svoju vlastitu, izvornu određenost, što znači da još uvek nije ono samo. Opozvati određenost u sebi i spoznati je kao izvornu ne znači ništa drugo, nego staviti je kao po sebi i za sebe ukunutu. Određenost se u pojedinačnom načelno uzdigla ka apsolutnom. Kao negativno stavljena suprotnost ili egzistencija rod je sama beskonačnost, a to negativno stavljeno, koje je ovde još uvek kao negativno stavljanje, nije ništa drugo nego spoznavanje, da negativno stavljena pojedinačnost nije određenost, tj. nije ona apsolutna određenost koja je beskonačnost, ono jednostavno, što je opšte. Pojedinačno Ja u potpunosti pripada hipotezi procesa sveta u kojem se mnoga pojedinačna Ja, ili mnoštvo po sebi bivstvujućih, u sebi reflektovanih, naizmenično pojavljuju kao pasivni i kao delatni. Ta egzistencija se ukida u realizovanom rodu, a Ja, koje je određenost, biva stavljeno kao da proističe iz roda, kao takav ravnodušno odvojeni bitak, na ovom stepenu potpada pod samog sebe. Kao odvojeni bitak, određenost je protiv opšteg Ja, čisto kao diferentno, jer ja je ujedno u sebe preuzelo celokupan bitak po sebi, ono je krug svog vlastitog kruga, i drugog, ili onog Po sebi suprotstavljenog, i za njega nadalje ništa ne preostaje. Ta određenost, koja pada u Ja, jeste sama beskonačnost, ili upravo taj odnos, što je ukinut po samom sebi, a egzistira u rodu; a ta beskonačnost time je neposredno baš jedinstvo obe refleksije koje nalazi Ja, i koje je ono samo, i koje nalazi sebe i jedte, samo ukoliko nalazi sebe. To da je Ja samo kao sebe nalazeće, a ne odvojeno, kao ranije, kada se pronašlo, već da je ono samo to nalaženje, upravo to je njegova apsolutna beskonačnost; a suprotnost praktičkog Ja je samo ono, da se Ja još uvek nije pronašlo, određenost potonula u Ja nije ništa drugo nego samo beskonačno, kao sebi jednako i stavljeno u odnos sa samim sobom. U svojoj pojedinačnosti Ja je naprosto opšte; njegova izvorna određenost je njegova apsolutna pojedinačnost, ili njegova beskonačnost, određenost ukinuta po njoj samoj, koja je, kao određeno Ja, jedino privid koji praktičko Ja ukida; kao što je teorijsko Ja spoznaja, da je ono njemu suprotstavljeno *n e š t o* opšte, tako je praktičko Ja u tome, da je to suprotstavljeno u stvari *s a m a* opštost, da je određenost apsolutna. Kao teorijsko, Ja je duh uopšte, a kao realizovano praktičko Ja, za koje je određenost sama apsolutna određenost, Ja je beskonačnost, apsolutni duh.

III APSOLUTNI DUH

Ovde zastaje dosadašnje napredovanje, da pojam u svojoj realnosti sebi postaje drugačiji, a time i sam totalitet, a kao u sebi refletovanu prelazi u drugu sferu. Totalitet je apsolutan, jer se ukinula sva određenost, tj. postala je apsolutna opštost. Kao bitak Po sebi, utoliko što je u sebi zatvorena, spoznaja je realizovana u apsolutnom duhu. Ideja spoznaje jeste, da strana definicije, koja je pojedinačnost i izražava egzistenciju, te u kojoj je mnoštvo ravnodušno i u kojoj svako apstrahuje od svoje suprotnosti jeste jedno sa drugom stranom, koja je opštost, te u sebi ima onu razvijenu pojedinačnost u formi jednostavne određenosti. Spoznaja je formalna time, što je njena refleksija u sebe

samo tako potpuna, da je pojedinačnost ujedno svoja suprotnost, tj. opštost; ali svaka pojedinačnost je ono određeno, što iz sebe isključuje drugo određeno; kao čista pojedinačnost ona je tačka, jednostavna, ali time i suprotstavljena raznolikosti svojih određenosti, koje su, kao isključujuće, njoj suprotstavljene kvaliteti. Ta pojedinačnost jeste jedinstvo tih kvaliteta; ali premda je pojedinačnost negativno jedinstvo, ona je samo u vezi sa isključenim drugim, a ne u vezi sa određenostima koje se odnose na nju, jer ona nije njihovo negativno jedinstvo, već je pre samo celina, ravnodušna opštost, koju određenosti ne aficiraju negativno, jer bi one to mogle samo putem njenih suprotnosti, koje su, međutim, isključene. Pojedinačnost je stoga negativna samo na kvantitativan način, tj. spoljašnje je ograničena; a pozitivno negiranje njene ograničenosti nije ona sama, već drugo, a tako je negiranje ujedno i novo stavljanje ograničenja u pojedinačnost, koja su *u njoj* i *za nju* isto tako ravnodušna. Ta pojedinačnost stavljena je u svoji određenostima kao jednostavna, tako da su sve određenosti u njoj rezimirane, kao posebnost opšteg, a isto tako je samo određena, a ne apsolutna posebnost, a opšte u sebi sadrži kao razdeljeno, kao celokupan totalitet posebnosti, ali su one jedne prema drugima jednako ravnodušne. Dokaz je to razdeljivanje opšteg, ili njegovo konstruisanje, koje nije, poput definicije, u čistim određenostima, kojima je opštost suprotstavljena kao tačka, već deli u delove, koji sami po sebi imaju prirodu celine, a u dokazu je njihov bitak za sebe dopunjen putem međusobne veze tih delova, tako da se opšte isto tako prikazuje kao njeno opšte jedinstvo, kao njeno negativno. Isto tako pojedinačnost jeste kao opšte, ali je ono sada u istinskom smislu, negativno jedinstvo u odnosu sa suprotstavljenim određenostima koje su sadržane u njemu. Taj pojam spoznaje je formalan povratak u samog sebe. Opšte je podeljeno u samom sebi, određenje nije spoljašnje, ono nije kvantum, već su kvanti u njemu sadržani, ali ta međusobna ravnodušnost određenosti i to, da oni u sebi imaju prirodu celine, određuje, ali sebe ujedno i ukida za sebe; kretanje dokaza pokazuje, da su oni u stvari međusobno diferentni samo u odnosu, dakle da su ideelni, te da prva podela nije proizvoljna, nije spoljašnja, već je sama određena putem negativnog jedinstva, tj. ništa nema po sebi kao međusobna veza onoga što se pojavljuje kao ravnodušno; tako da je upoedinjavanje celine u stvari apsolutna pojedinačnost, te da je određenje, koja se u njemu pojavljuje apsolutna određenost, utoliko, što sve određenosti padaju u nju samu, i da je ona dakle njihovo jedinstvo, u kojem su one isto tako ukinute. Kao prvi momenat, celina se pojavljuje kao pasivna, vezana samo uz sebe, jednaka samoj sebi, a njeno se razdvajanje pojavljuje kao nešto, spram čega je ona ravnodušna. Celina se tako pojavljuje kao apsolutno slučajna, da je naprosto ništa ne aficira kao strano; a značenje podele ovde je sasvim skriveno, neizgovoreno. Tajna veza koju delovi imaju jedni sa drugima, stupajući, ukida njihovu međusobnu ravnodušnost, a oni se naprosto pokazuju samo kao odnos, ili kao momenti, koji se ponašaju kao jedinstvo spram mnoštva tako, da su i jedinstvo i mnoštvo naprosto jednaki. Prethodni ravnodušni odnos postaje istinski odnos, a ono što je ranije bilo izvan opšteg, tj. stranom opštem, sada je sam odnos tog opšteg; prethodni delovi ponašaju se kao celina prema delovima, a utoliko što su oni delovi jedne celine, koji se kao celina ponašaju prema delovima, onda su oni naprosto ideelni, utoliko što je deo odvojen od celine, a drugi delovi su odvojeni od njega, pa su mu time jednaki, u svojoj određenosti, budući da je njihova suprotnost ukinuta, a celina je apsolutna pojedinačnost,

oni su sami svoja negacija, po njima samima, bez isključujuće veze sa stranim, a bitak za sebe koji se pojavljuje u delovima, egzistencija, utoliko što je njihov bitak samo diferentni odnos, u potpunosti se poklapa sa njihovom idealnošću. Ona egzistencija celine, kao celine, koja je suprotstavljena svojoj podeli, jeste njen odnos; on je jedinstvo te suprotnosti kao momenata opšteg i posebnog, koji su međusobno jednaki i kojima je ona celina zapravo momenat celine, a ta ista celina kao jedna deoba isto tako izražena kao momenat celine. Tako je ta podela potpuno vraćena u samu sebe, jer ona nije samo mnoštvo za sebe bivstvjućih, već je mnoštvo momenata, a oni su, kao diferentni, samo svoj odnos, a on je celina. Tačka preokreta te refleksije jeste, da se ono podeljeno naprosto pokazuje samo kao diferentna podela, diferentna veza, pa prelazi u odnos, ili bitak delova kao momenata. Ona prva podela time je samo putem ove druge, te nije ništa slučajno, već je ono što se pojavljuje kao nužnost u dokazu, nužni je sadržaj, određenost konstrukcije, tako da se ona konstruiše samo ukoliko je diferentno jedinstvo, kako se javlja tek u dokazu.

Ta spoznaja je zaokružena u sebi, a pojedinačno je zatvoreno zajedno sa opštim. Ali celina, kao ono što se kreće u sebi i sama je još jedan određen sadržaj u odnosu na spoznaju; ona je samo to kretanje spoznaje, koje je apsolutno po sebi, ali momenti njenog kretanja ipak nisu sama ta spoznaja; ona je tako formalna, a pojedinačnost je ujedno u spoznaji apsolutna pojedinačnost, tj okrenuta je ka spolja, i ima jednu stranu, putem koje je ona kvantitativna određenost. Ravnodušno deljenje prestaje da bude ravnodušno, ali ono što je samojednako u deljenju ne određuje podelu. Ono još nije započelo sa uvidom da ravnodušno deljenje u stvari nije deljenje u ravnodušno deljenje i u diferentno deljenje. Oba momenta procesa spoznaje još nisu stavljeni kao oni sami, kao jedinstvo, kao ono prvo, ili kao apsolutni sadržaj. Tek kada on nastupi, onda je i to prvo deljenje ujedno i putem same celine. Sama spoznaja nije ono što je podeljeno kao sadržaj, tako da bi ona, sebe deleći, po sebi neposredno bila i nužnost, te ne bi mogda da bude razložena u drugačije sastojke koji su komenzurabilni, nego upravo u te. Tek u dokazu pokazuje se nužnost konstrukcije, po sebi samoj, ona mora biti i deoba dokaza; tako je celokupna spoznaja stavljena kao ono po sebi.

Ta ideja Po sebi se realizuje u metafizici, utoliko što spoznaja postaje svoj vlastiti sadržaj; ili kruženje refleksije, kao ono kruženje, koje Po sebi samom sada jeste ono što prolazi kroz svoj krug. Kao krug, koji se razlikuje od onog što stvara kruženje, formalna spoznaja jeste za sebe, zatvorena je u sebi i ravnodušna je prema određenjima svog sadržaja. Ona je monada, ili ideja, koja nije aficirana putem svojih određenosti, ali je određena utoliko, što postoji njeno mnoštvo, a njeni mnogi postoje, ukoliko se odnose samo sami na sebe, i pasivni su, odnoseći se na Po sebi, pa određenost imaju kao spoljašnju, tj ona ne stupa naspram njih kao apsolutna; jer ukoliko su negativno jedinstvo, i opštost, kao momenti, takoreći samo jednom u ideji, onda je deljenje zapravo međusobno razilaženje, jer jedinstvo oba momenta još ne stupa naspram celokupnog kruga; inače na drugoj strani ne ostaje ništa, a to deljenje zapravo nije prekoračivanje.

Spoznaja jeste ideja Po sebi, ili ideja uopšte; ta monada je određenost indiferentnog, pa je stoga prema sebi usmerena tako, da negira spoljašnje, i apstrahuje od njega. Njena određenost ima samo tu negativnu stranu ka spolja. Ona je time u sebi totalni odnos supstancijalnosti, pa je njena realizacija određena tim odnosom. U onim, sasvim ide-

alnim odnosima koji stoje u vezi, suštinski je samo ono, kao šta su u vezi, a, za razliku od toga, oni ovde u realizaciji stupaju u spoljašnju vezu, koja suštinski nije ono, kao šta stupa u vezu, već je suštinski u sebi zatvoren krug spoznavanja. Kao što odnos bitka sebe realizuje u opštem, monada se realizuje u najvišem biću, u apsolutnoj samojednakosti, u kojoj je spoznaja, kao suprotstavljena, udvostručena spoznaja, sebi samoj ostala apsolutno jednostavno jedinstvo. Kao apsolutno-opšte, tj. ono u njemu ukinuto, celina Po sebi, koji su sama refleksija, najviše biće je *bitak* samojednakosti, njen ukinuti *bitak*. Jedan momenat apsolutnog bića je da bude apsolutno jedinstvo i jednostavnost. Bitak Za sebe monada ili ideja, utoliko što je on ravnodušno mnoštvo, u njihovom kretanju jednih prema drugima načelno može samo sebe ukinuti, jer ukoliko su oni isključeni, njihova određenost poprima takav karakter, da su oni suštinski za sebe, da je suština za njih onaj bitak za sebe, tj. da oni imaju samo svest odnosa. Po sebi i za nas oni su i nadalje, ali je najpre odnos ono, što je ideelno stavljeno u monadu, što znači da je ona njegovo pozitivno i negativno jedinstvo. Ona je u njemu, ali je prema njemu ujedno ravnodušna. Dakle ono što se ukida u svetu, ili procesu roda, jeste da za monadu, kao određenu, iščezava njen bitak Za sebe, te da iščezava određenost koju je donela formalna spoznaja. U tom iščezavanju putem svog realizovanja, za monadu je samo negativnost njoj suštinskog, njenog bitka za sebe, ili samojednake opštosti. Za nas je ta opštost kao ideja koja, kao negativno jedinstvo odnosa jeste egzistirajuća ideja, ili rod koji ostaje realan; beskonačnost za koju određenost monade nije okrenuta ka spolja, kao što je u njenom samoodržanju ili u njenog ideji, već je okrenuta prema monadi, prema samoj spoznaji; a u njihovoj indiferenciji propada i obostrana određenost. Samoodržanje monade je njeno negiranje druge monade, a ta druga je, poput nje, spoznaja, pa njeno negiranje u toj drugoj spoznaji isto tako postaje ukinuto. Samoodržanje monade ukida se za nju samu, utoliko što se ukida njeno negiranje druge monade, a negiranje druge se ukida, tako što druga postaje za monadu ona sama, negativno nije negiranje druge, već negiranje nje same kao suštinski pojedinačne; a ono je za monadu s one strane apsolutne opštosti.

Momenat procesa samoodržanja je ukidanje spoljašnjosti određenja i postajanje rodom; drugi momenat je ukidanje puko negativne, ukinute spoljašnjosti, a bitak određenosti jednak je onom monade i predstavlja bitak za nju, ali je ujedno ukidanje za nju bivstvenost određenosti uopšte, ili postajanje apsolutnog bitka za sebe. Određenost najpre postaje ništa drugo, nego monada, a ona sama postaje spoznaja, koja onda za monadu postaje njoj jednaka određenost, dakle time je i bivstvenost monade za nju ukinuta. Određenost najpre za nas postaje jednaka monadi, a onda i za nju samu, a tako je monada, kao negativno jedno, koje samo kao određenost isključuje spoljašnjost, ukinuta za nju samu, pa je za monadu samo suštinski bitak kao spoljašnji, kao apsolutna onostranost. U stvari je to spoljašnje za nas unutrašnje monade. Ili, monada se poklapa sa svojom određenošću kao izvornom. Za monadu je onostranost najviše biće, a ona je ukinuta kao pojedinačnost. Najviše biće je u stvari rod u kojem je pojedinačnost samo kao ukinuta, kao ono što nije poništeno, već je prošlo kroz nulu beskonačnosti, ali za monadu je ona kao poništena; njeno samoodržanje je samo čežnja, koja teži ka tome, da spasi pojedinačnost posredstvom one nule, da odbacivanjem određenosti održi pojedinačnost kao besmrtnu, kao apsolutnu pojedinačnost.

Pojedinačnost je u stvari time, da monada posmatra ono suprotstavljeno kao samu sebe, ukinutu, kao spoljašnju ili kvantitativnu određenost, i apsolutna je ili čista pojedinačnost; jednostavna, samojednaka. Ali ona to još nije za monadu, za nju je ona samo poništavanje sebe. Budući da ona u stvari nije poništena, to poništavanje je samo jedno trebanje. Kao apsolutna, jednostavna, pojedinačnost je Ja, za koje određenost nije stavljena kao spoljašnja, po sebi bivstvjuća, već kao takva, koja sebe treba da poništi. A Ja je za samog sebe samo ideja; u toj određenosti, monada kao ideja stupa nasuprot sebi, a kao takva je za sebe ono ideelno po sebi, dok za Ja još nije ništa. Sama monada je prodrila ka ideji Po sebi, kao monada ka odnosu.

Po sebi određenosti je, dakle, u potpunosti isključeno za Ja; ona je naprosto samo u vezi sa Ja, tj. ona je svoja izvorna određenost; kao opšta, ona je po samoj sebi ukinuta kao određenost. Ali je ona ponovo ono što treba da bude poništeni bitak, a ne više sinteza jednog Po sebi, i jednog bitka određenog putem Ja, nego naprosto određenog putem Ja; ali samo Ja je to određeno, ono je u sintezi opštosti i posebnosti, kao i ono njemu suprotstavljeno. Drugo mu je jednako, ali oba su, po njima samima, ono nejednako. Pojedinačnost je iščezla u opštosti samo tako, da ona više nije spoljašnja, ona je još isti lanac ili linija, ali ovaj put samo kao ukinuta razlika u odnosu na monadu; monada je samom sobom određena monada. Međutim, monada se odvaja od same sebe, postaje slobodna, i utoliko biva spoznata određenost kao apsolutna određenost same ideje, tako da ona nije ništa drugo nego beskonačnost, a praktička monada se suštinski spoznaje kao beskonačna; tako da je Po sebi to, da ona kao pojedinačna stupa nasuprot sebi kao opštoj i svoju pojedinačnost stavlja kao apsolutnu. Teorijsko Ja sebe nalazi kao najviše biće, kao ono, u šta je prešla njegova realizacija za nas ili kao ono, što je Ja stavilo kao svoju apsolutnu onostranost, ono sebe nalazi kao apsolutno samojednako, što je proizašlo iz iščezavanja celokupne određenosti, upravo time ono pronalazi ono, što mu je suprotstavljeno u sebi, kao sebe samog, kao Po sebi ili ono, kao zatvoren krug refleksije nalazi zatvoren krug refleksije; ono nalazi samo sebe, ono je duh ili umno. Čeznja ka besmrtnošću i onostranost najvišeg bića je povratak duha u nižu sferu, jer on je besmrtno i najviše biće po sebi samom.

Ali taj duh je sam formalan duh; najviše biće, ali ne i apsolutno biće, ili apsolutni duh. Jer ono je za njega samo jedna strana onoga što mu je suprotstavljeno i pronalaznje sebe samog, čak i samo putem deljenja. Ono sebe ne nalazi kao egzistirajuće, već naprotiv, nalazi egzistenciju kao negiranu, ili, u svojoj slobodi, nalazi sebe samog zatvorenog u nejpomljiive granice; ono, poput samojednakosti, kao onostranost, sada nalazi nejednako, određenost.

Ali ta određenost za nas nije ništa drugo, nego beskonačnost, ili određenost koja u rodu više nije usmerena prema spoljašnjem već prema samoj sebi. Kao izvorna određenost ona je za Ja, što znači kao ona, što leži s one strane svoje slobode, koja je jedno sa njim kao jednostavnim, samojednakim, kao onim što se odnosi sa sobom. Ali budući da se odnosi na samu sebe, ta određenost, kao određenost procesa roda, i sama nije ništa drugo nego ono apsolutno jednostavno refleksije, onakvo, kakvim je Ja sebe pronašlo.

Kao jednostavna refleksija, koja je pronašla samu sebe, Ja je suprotstavljeno i okrenuto protiv određenosti kao svoje određenosti, ukidajući je; ono nije okrenuto protiv sebe, tj. protiv svoje određenosti kao individualne, ili pojedinačne određenosti, već

je okrenuto protiv izvorne, opšte određenosti, određenosti po sebi, ili, u stvari, protiv same opštosti. Njegovo samoodržanje je održanje refleksije koju je ono pronašlo, ili njegove negirane pojedinačnosti koja je rod. Ona, formalnom duhu suprotstavljena, ista je ona pojedinačnost, kakva je i u rodu, beskonačnost; dok praktičko Ja, samoodržavajući se, ne odnosi se više sa sobom kao sa singularnim, već sa sobom kao rodnom. Ono se održava onakvim, kakvim se pronašlo, kao opšte. To što ono negira, da bi se održalo, jeste ono samo kao singularno; a njegova singularnost je iščezla u opštosti. Ona je samo jedna obmana, utoliko što ono želi da postane praktičko i da se okrene protiv određenosti, onda je praktičko Ja ono, protiv čega se ono okreće, a to ono samo jeste, kakvim se pronašlo, jednostavna beskonačnost; ono protiv čega se ono okreće jeste sam jednostavan bitak, ili ništa, ono samoodnosno, pasivno.

Ja koje se pronašlo, ili duh, jeste jedinstvo obe refleksije, koje se odnose na sebe; jedna je ona samoodržavajuća, što je postala opšta, a druga je ona roda, opšta refleksija koja u sebi ima apsolutnu pojedinačnost. Kao ono što jeste, taj duh je dovršen u sebi, a to ga i za njega i za nas još čini praktičkim, za njega je to, da je on došao sebi kao jedinstvo te dve refleksije, svoj strani bitak ima izvan sebe i želi da se održi nasuprot njemu; za nas je to, da je on, doduše, sebe spoznao kao jednakog sebi, ali nije spoznao samo nejednako, kao sebe samog, tj. još nije spoznao beskonačnost kao takvu, kakva ona jeste; za nas je on beskonačan, ali nije za sebe, za sebe je on samo jednak sebi; on posmatra samog sebe, ali ne i beskonačnost, tj. sebe, ali ne kao drugo.

Formalni duh je za sebe formalan, kao ono jednostavno, on staje nasuprot beskonačnosti refleksije, beskonačnosti po sebi, ili njenom čistom pojmu; jer njena realnost nije odnos, ili proces roda, stoga što u tom realnom, ili samojednakom, on stavlja sebi jednako. Međutim, on se iz sebe samog suprotstavlja beskonačnosti, jer je beskonačnost ono, što je on, kao egzistirajući, sebi ukinuo kao čvrstu tačku. To ukinuto je ono, što je njegov predmet; ali naprosto kao ukinuti predmet, tj. da je on sebe pronašao u tome, da je sebe ukinuo. ono je njemu čisto negativno, protiv čega je on praktički, on je svoje ništa. On nije usmeren protiv svoje egzistencije, već protiv njenog ništa. Njegova egzistencija ima sebe da pronađe kao duh, a ono, protiv čega se on bori kao duh, jeste ništa. Time što je duh, on je svoje samoodržanje, svoje apsolutno na sebi samom, tj. odnosi se kao pronađeni, ili kao on sam koji je spoznao sebe samog. Njegovo negiranje je protiv nenalaženja sebe, usmereno je protiv neduhovnog bitka i protiv samopostranjiivanja. Ali ono što je strano samom sebi, jeste suprotnost sebe samog tj. ono, što se ukida po sebi samom. Ono je ništa; ili ono je kao apsolutna suprotnost sebe samog, a kao suprotnost sebe samog ponovo suprotnost, apsolutan nemir, ono je apsolutan pojam, beskonačnost. Dakle duh, održavajući se kao ono što je pronašlo sebe, jeste usmeren protiv ništa ili beskonačnosti; njegova samojednakost jeste protiv te apsolutne nejednakosti. Ali ništa, beskonačnost apsolutne nejednakosti i samo je apsolutno jednostavno, apsolutno vraćeno u sebe, naprosto ono, što se odnosi samo sa sobom, tj. ono je isto što i duh. Drugo kao takvo duh nalazi kao apsolutno drugo, kao sebe ukidajuće, kao sebe samog; tj. on ne posmatra samo sebe, ako sebe, već i drugo posmatra kao sebe. On je *sebi* jednak, a jednak je i drugom, drugo je ono, što ukida samo sebe i jednako je samom sebi. To jedinstvo je apsolutni duh; ne može biti pitano kako beskonačno postaje konačno, ili kako od njega proističe konačno, te šta su takvi bespojmovni izrazi. Jer to

samojednako spoznaje beskonačno kao jednako; a samog sebe kao samojednako, kao beskonačnog, ili kao ono, što sebi dolazi iz drugog, kao bivstvujuće, ono drugo dolazi samom sebi, a to drugo je ono samo, kao da je ono samo drugo. Utoliko što duh spoznaje beskonačnost, on poima i samog sebe, jer njegovo poimanje je ono, da on sebe u odnosu stavlja na drugo; on onda poima sebe tako što se stavlja u odnos sa drugim, tj. sebi samom je kao drugo sebe samog, kao beskonačan i tako jednak sebi samom.

To je apsolutno kruženje apsolutnog duha. Budući da je sebe pronačao kao ono samojednako, on se kao takav posmatra kao sebi nejednako, kao drugo njega samog, beskonačno. A ta beskonačnost je on sam, jer je drugo suprotnost njega samog, ono je samojednako, a to je duh, koji tako u nejednakom posmatra sebe.

U apsolutnom duhu konstrukcija i dokaz su apsolutno jedno. Deljenje je ono, što se u dokazu prikazuje kao jedno; naime ono što se u njemu stavlja kao jedno jeste samojednako jedinstvo i beskonačnost; a njih dvoje su jedini delovi konstrukcije. Sama konstrukcija je nužna, kao takva; jer ona sama je jedno sa dokazom, ili duh je po sebi to, da sebe nalazi kao duh, a ono, u čemu se on nalazi, ili radije ono, kao šta se on nalazi, jeste beskonačnost; on je samo kao to sebe pronalazeće, a to ne nužnost njegove deobe u sebi samog i u drugo sebe samog, što je za sebe bivstvujuće apsolutno drugo, ili drugo po njemu samom, beskonačno.

Apsolutni duh jeste jednostavna ili na sebe samu odnošeća beskonačnost, ta jednostavna suština je kao beskonačna neposredno drugo, ili suprotnost sebe same, ona se određena kao jednostavna, a odnosi se na samu sebe, ono pasivno, samojednako stupa nasuprot svog drugog. To samojednako je drugo, a stavlja se kao ono što se odnosi na sebe, a to drugo je, poput onog prvog, samojednako. Ali to drugo, ili pasivno, je beskonačno, suprotnost sebi samom, ono je ono što bivstvuje u drugom; isto tako je i delatno suprotnost sebi samom, ono je bivstvujuće u samojednakosti. A drugobitak je odnos samojednako duha kao onog, što sebe održava i negira drugo, naime ono, što je, odnoseći se sa sobom neposredno i drugo sebe samog, ili je bitak koji se vratio sebi samom. Njegovo negiranje drugog neposredno je i bitak drugog, jer se negiranje drugog odnosi sa samim sobom, a drugo je baš taj odnos sa samim sobom.

Apsolutni duh je samojednako, koje se odnosi samo sa sobom; za duh kao takav upravo taj odnos sa sobom je pasivan, jer je duhovno ono, da on sebe nalazi u drugom sebe samog. Ali to sebi jednako nije ono, što sebe nalazi kao drugo sebe samog. Samojednaki duh je time upravo samo to drugo, koje duh nalazi kao sebe samog. Odnos duha sa sobom, ako to drugo, isto tako je neposredna suprotnost njega samog, ili ono, što duh nalazi kao sebe. Taj odnos duha sa samim sobom, koji je po njemu samom ujedno i drugo njega samog, jeste *b e s k o n a č n o*. On nije ništa drugo, nego ono što je prvi deo logike, ili što je nazvano logika razuma. Jedinstvo, ili samojednakost postaje sebi apsolutno drugo; jedinstvo postaje mnoštvo, a celina, kao samojednako, ravnodušno jedinstvo jedinstva i mnoštva, postaje beskonačnost, koja je jedinstvo onoga, što je kao beskonačno naprosto u svom bitku za sebe – ono je stavljeno za sebe, kao drugo jedinstva, ujedno samo u odnosu sa onim što mu je suprotstavljeno – kao takvo jedinstvo ili kao odnos i samo je sebi drugo, a time i udvostručeno, budući da je odnos označen upravo sa karakterom drugobitka. Deljenje beskonačnost, kao i bitak svojih delova, upravo time nije ravnodušan, već je ono što sebe ukida po samom sebi, i uspostavlja se

samo time, da je stavljeno po samom sebi apsolutno drugo onoga, kao šta je stavljeno; taj drugobitak je njegovo prelaženje u drugačiji bitak; a stavljena beskonačnost koja se odnosi na samu sebe, ujedno je, po njoj samoj, kretanje u sebi, postajanje drugim; a protodušno samoodnošenje je, naprotiv, u sebi beskonačno.

Beskonačno kao sistem jednostavnog odnosa, koji postaje njegova suprotnost, beskonačnost, i deli se u obe suprotstavljene beskonačnosti, ili odnosa, u tom svom konstruisanju, prešlo je u samojednakost, u krug povratka u sebe samo. Celokupno unutrašnje kretanje tog sistema stupa kao bivstvujuće po sebi, ali je ono pokrenuto ideelno, ili stavljeno je samo kao ukinuto. Spoznaja je Po sebi beskonačnosti, koja je apsolutno jednaka u apsolutnoj nejednakosti, jedinstvo jednostavnog odnosa i beskonačnosti, koji su u tom razilaženju i sami apsolutni kraci ili momenti, tako da je, kao nejednak, drugi momenat ponovo sama beskonačnost, tako da je jednostavan odnos samo prvi momenat. Spoznaja kao Po sebi jeste duh koji se odnosi na drugo, ili beskonačnost, posmatran sa strane beskonačnosti, kao ono što se odnosi sa sobom, on je drugo; ili sa strane, sa koje on iz svog drugobitka, beskonačnosti, dolazi k sebi; a ponovo tek beskonačnost i spoznaja sačinjavaju suprotnost, ili stavljaju suprotnost po njemu samom. Beskonačnost, ili drugobitak, ovde je tek za samu sebe, a spoznaja i njen sadržaj se razilaze za samu spoznaju, budući da se ranije beskonačno delilo samo za nas, a za sebe samu se samo ravnodušno razilazilo. Beskonačno se u svojim momentima odnosi suštinski, za njega odnos nije bio takav, da je bivstvenost bila njegovo unutrašnje ili da uopšte nije bila stavljena; spoznaja je tek oboje, ona je suštinski odnos momenata, stavljena beskonačnost, a za nju je beskonačno, kao razdvajanje, kao ravnodušni sadržaj. Ta ravnodušnost je do sada bila *z a n a s*; tj. mi smo bili ravnodušno jedinstvo, jedno pored drugog ili jedno uz drugo, kao i njegovo kretanje; u svom postajanju, beskonačno je postalo naš predmet; njegovo postajanje drugim, bilo je drugo takođe i za nas, kao kretanje spoznaje. Tako je kretanje spoznaje, što stavlja kao diferentno, kao momenat, ovde stavljeno kao da se odnosi na ravnodušan sadržaj. Ta suprotnost što egzistira tek u spoznaji jeste momenat beskonačnosti, kao odnos sa samim sobom, koji *s e b i* postaje drugačiji, i prelazi u razliku; u odnosu je sa duhom, koji iz beskonačnog, kao drugog, po sebi dolazi samom sebi, ali kao onaj što sebi dolazi iz drugog, on to drugo ima kao svoju suprotnost. Metafizika je momenat duha koji je pronašao sebe samog, i jeste Po sebi, u svom drugom nalazi sebe; ono suprotstavljeno spoznaji postaje i samo spoznaja, sadržaj duha, postaje sami duh; tako duh sebe ima u svom drugom, i pronađen je za samog sebe. Beskonačno, koje je za nas, bilo je po sebi u njegovoj suštini, tako da je za sam duh; a duh, koji je u drugom pronašao sebe samog, u tome se odnosi samo sa sobom, a ne i sa drugim, tj. on je ponovo svoj prvi momenat, jednostavni odnos uopšte, ili taj odnos u svojoj realnosti, beskonačnost.

To je *i d e j a* apsolutne suštine, ona je samo kao apsolutni duh. Ona je to, da iz svog odnosa sa sobom duh sebi postaje drugačiji; odnos sa samim sobom je za njega; tj. za sam taj odnos, beskonačno; za nas, tj. za spoznaju, onaj sebi dolazeći duh je drugi; a duh je duh tako, što sebe nalazi u beskonačnosti, i odnosi se samo sa sobom, ili on je sebi jednak, a ponovo je svoj prvi momenat i u potpunosti je vraćen u sebe.

Ali taj povratak je još postajanje drugim njega samog; celokupna ideja duha je samo ideja, ili ona sama u svom prvom momentu. Jer duh, kao to kretanje povratka u samog

sebe, ima da pronade sebe u Po sebi u sadržaju spoznaje, i duh je samo kao to jedinstvo u svom drugom; on je tako samo apsolutni duh. Ali on *sebi* samom nije apsolutni duh, tj. nije se spoznao kao apsolutni duh. On je to za nas, a ne za samog sebe; metafizika je njegovo postajanje, i on kao ideja. On *je* apsolutni duh, ono što drugo stavlja kao sebe, beskonačnost vraćena u sebe, ali taj povratak je ponovo jednostavan odnos, ili sama beskonačnost, a na svom najvišem vrhu on ponovo pada u svoje prvo, u svoj početak, koji je ponovo samo onaj početak, koji u jednostavnom odnosu i u beskonačnosti jeste kao u suprotstavljenoj, dirimirajućoj beskonačnosti. Nije beskonačnost, kakva je sada postala, kao ona duha, kao on sam, ujedno i spoznata beskonačnost, već ponovo samo kao drugo. Ali ono od duha spoznato drugo time je jedno takvo, iz svoje beskonačnosti sudarajuće samonalaženje duha; razrešivo jedinstvo; a taj povratak, koji je pokazan kao duh jedino je samom sebi drugo i ono što sebe pronalazi u njemu. Kruženje, koje je duh, jeste ono što prolazi kroz to kruženje, i to u obliku duha koji u svojim momentima nikada ne zaboravlja samog sebe, a u njima nije kao apsolutni duh za samog sebe. Kao što je pokazano, duh je ideja samo stoga, što je samo jednostavno kruženje, ali nije duh koji sebe samog spoznaje kao duh, u svim njegovim momentima, u beskonačnosti samo kao drugi, ili kao odnos sa samim sobom, u refleksiji spoznaje. Kao duh koji je sebe pronašao ponovo je samo za samog sebe, ali ne kao onaj koji je sebe pronašao kao drugog; on sebi ne dolazi kao drugi, i ne pronalazi se kao takav, nasuprot kojem stupa sam duh kao duh, koji se iz tog otpadništva beskonačnosti sebi vratio kao pobednik nad nekim duhom, i tako se večno vratio. Tek taj totalitet povratka jeste po sebi i više ne prelazi u drugo. Duh je apsolutno, a njegova ideja je apsolutno realizovana, tek ukoliko su momenti duha sam taj duh, ali onda više nema ni prelaženja preko toga.

Ideja duha ili ono, što sebe u drugom posmatra kao samog sebe, neposredno ponovo jeste duh koji se sa samim sobom odnosi kao apsolutni duh; ili ona je apsolutni duh kao beskonačnost, i za svoju samospoznaju, ili ono sebi postajuće iz *svog* drugog, njegovo drugo; ona je priroda, jednostavni apsolutni duh koji se odnosi na sebe, ona je *etar*, apsolutna *materija*, a budući da je duh ono, što se pronalazi u svom drugom, on je u sebi samoj zatvorena, živa priroda. Ona je ujedno i duh koji se odnosi sa samim sobom, drugo, isto kao beskonačno, te postajanje apsolutnog duha. Ona je prvi moment samorealizujućeg duha.

Sa nemačkog jezika preveo
Dragan Prole